

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ВПЛИВ НА ЕМОЦІЙНУ АДАПТАЦІЮ ДІТЕЙ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти
денна форма навчання
DO1-M22 групи
спеціальності 012 Дошкільна освіта
ХИТРАК Діана Анатоліївна

Керівник: **Гордійчук М. С.**,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
теорії та методик дошкільної освіти

Рецензент: **Бахмат Н. В.**,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик
початкової освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	9
1.1. Сутність процесу адаптації та основні причини труднощів адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти.....	9
1.2. Проблема емоційної адаптації дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти у різноманітних наукових підходах.....	16
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ДИТЯЧОГО САДКА.....	22
2.1. Сутність та особливості діяльності з адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО.....	22
2.2. Технологія соціально-педагогічної діяльності з емоційної адаптації дітей раннього віку.....	28
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕМОЦІЙНУ АДАПТАЦІЮ ДІТЕЙ ДО УМОВ ЗДО.....	40
3.1. Наявний рівень емоційної адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО.....	40
3.2. Технологія емоційної адаптації дошкільників засобами ігрової діяльності.....	44
3.3. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. Важливим моментом гармонійного розвитку дитини є процес адаптації дитини до нових умов, удосконалення і розвиток її різнобічних комунікативних дій з іншими людьми та формування вміння спілкуватися. Все це – дуже важливі передумови міцного фізичного й психічного здоров'я та нормального розвитку дитини. Своєчасність створення належних умов, правильна організація життя та виховання - запорука повноцінного розвитку здорової від народження дитини.

1 етап – констатуючий: на даному етапі нами проведено анкетування батьків, під час якого проводилось ознайомлення з медичною карткою. По-перше, збиралися відомості про внутрішньоутробний розвиток, спадковість, вік обох батьків до моменту народження дитини, від якої за рахунком вагітності вона народилася, чи була патологія вагітності та пологів, якщо так, то яка, чи приділялася увага стану дитини відразу після пологів. Збиралися відомості про травми та операції, хронічні або часті захворювання дитини, випадки госпіталізації, реакцію дитини на них. Перевірялися відомості, чи дитина перебуває на обліку у психоневролога, невропатолога чи інших фахівців, який вони ставлять діагноз.

Фіксувалися відомості про батьків: ПІБ матері та батька, освіта, спеціальність.

Такі ж відомості фіксувалися і про тих родичів, які беруть чи брали участь у вихованні дитини. Ці відомості важливі розуміння системи виховання, прийнятої у цій сім'ї, її культурних особливостей, обставин, які призвели до тих чи інших відхилень у розвитку дитини, виявлених під час подальшого діагностичного обстеження. Також фіксувалися соціальні характеристики сім'ї, які включають:

- 1) Склад сім'ї: повна, неповна, стабільна;
- 2) Житлові умови: окрема квартира, кімната в комунальній квартирі, з родичами та інше;

3) Середньомісячний дохід: вище за середній рівень, середній рівень, нижчий від середнього рівня;

4) Характер взаємовідносин між батьками та дітьми: взаєморозуміння, домінування (батька, матері, інших родичів), конфлікти, сварки, напружені відносини з розбіжністю в думках, зневага, ворожість, інше.

Нами проведені бесіди з батьками, де з'ясовувалося думка батьків про взаємини в сім'ї, конфлікти, їх частоту, способи вирішення, прийняті покарання та заохочення з боку дорослих, реакцію дитини на них, а також про особливості дитини, що хвилюють батька.

Під час констатуючого етапу дослідно-експериментальної роботи виявлено порушення дитячо-батьківських відносин у сім'ях дітей середньої групи за методикою «Малюнок сім'ї» Є. Хаммера, а також виявлено рівень психологічного розвитку дітей за методикою Р.Сірса .

2 етап - формуючий: на даному етапі розроблено корекційну програму з подолання виявлених у ході констатуючого етапу порушень дитячо-батьківських відносин. Розроблена корекційна програма реалізована з дітьми та батьками, у сім'ях яких виявлено порушення дитячо-батьківських відносин .

3 етап - контрольний: на даному етапі реалізовано діагностику дитячо-батьківських відносин та психологічного розвитку дітей середньої групи, з якими проведено корекційну роботу, за методиками констатуючого етапу, а також дано порівняльний аналіз контрольного та констатуючого етапу дослідно-експериментальної роботи.

Дітям було запропоновано листи білого паперу (А4) та кольорові олівці. Потім давалося завдання: "Намалюйте сім'ю". Поняття слова «родина» дітям не розкривалося. Час виконання завдання не обмежувався. Під час роботи фіксувалися висловлювання дітей, хвилювання перед роботою, фіксувалося, чи часто дитина користується гумкою. Перед виконанням завдання було зафіксовано такі висловлювання дітей:

Виховання і навчання дитини в дошкільному віці виступає новим кроком входження в оточуючий світ. Важлива роль в оптимізації процесів емоційної адаптації дітей належить дошкільним навчальним закладам тому, що саме там відбувається активне формування особистості. Вивчення характеру процесу емоційної адаптації дошкільників, аналізу зовнішніх і внутрішніх факторів, що її ускладнюють, – це можливість відповісти на основне питання психолого-педагогічної практики: як підготувати дітей до повноцінної інтеграції в суспільство.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз сучасних досліджень в галузі дошкільного дитинства (Л.В. Артемова, Г.В.Беленька, О.Л.Богініч, А.М.Богущ, З.Н.Борисова, Н.В.Гавриш, Н.М.Голота, О.Л.Кононко, Н.М.Кот, С.О.Ладивир, І.О.Луценко, М.А.Машовець, В.М.Оржеховська, І.П.Печенко, О.А.Половіна, Т.І.Поніманська, Н.В. Рогальська, Г.В. Сухорукова та ін.) свідчить про інтенсивні пошуки вчених і практиків щодо оновлення змісту освіти й виховання дітей, реалізації особистісно-орієнтованих виховних технологій, організаційно-педагогічних умов функціонування освітніх закладів різних типів, психолого-педагогічних умов оптимального розвитку дітей у сім'ї та дошкільних навчальних закладах. У всіх дослідженнях пріоритетними є особистість дитини, обґрунтування умов її розвитку.

Це дало нам можливість визначити основні напрями наукових пошуків в контексті дошкільного дитинства. Звертає на себе увагу той факт, що особливе місце в наукових пошуках займає питання соціалізації дітей дошкільного віку, адже сучасна соціокультурна ситуація характеризується високою динамічністю, що, в свою чергу, вимагає від нового покоління інтенсифікації адаптативних механізмів та мобільності на шляху пристосування в умовах постійної змінності оточуючого середовища. Аналіз літературних джерел дозволив дійти висновку, що ця проблема є предметом наукового пошуку багатьох авторів (Н.М.Захарова, А.А.Началджян, О.Л. Ко-нонко, С.М.Курінна, А.В.Фурман, І.П.Печенко, Т.І.Поніманська, В.Г.Слюсаренко,).

Також проблему адаптації дітей до умов дошкільного навчального закладу досліджували Н.Кириченко, Г.Марочко, Т.Науменко, З.Плохій, К.Стрюк. Психолого-педагогічні аспекти адаптації дітей дошкільного віку до нових умов розглядалися в працях Л.Галігузової, Т.Жаровцевої, О.Кононко, С.Мещерякової, Л.Царегородцевої, Ж.Юзвак та ін. Педагогічні умови забезпечення позитивної адаптації дошкільників простежуються в дослідженнях Н.Ватутіної, Р.Калініної, Т.Науменко. Адаптацію як проблему комплексної взаємодії медиків, педагогів, психологів і батьків досліджували А.Атанасова-Вукова, Л.Голубєва, Г.Гриднєва, К.Грош, М.Зейдель, В.Ма-нова-Томова, Р.Тонкова-Ямпольська та ін.

Дослідники Л.Галігузова, С.Мещерякова, Л.Царегородцева підкреслюють, що період адаптації дітей до нових умов дошкільного навчального закладу може призвести до афективних станів (страх, депресія, агресивність, апатія). Вони зазначають, що у дітей, які вперше потрапили до дошкільного закладу, прослідковуються наступні зміни поведінкових реакцій: емоційна напруженість, тривожність, стурбованість, страх, депресія, агресивність. Негативною поведінковою реакцією таких дітей є гіперактивність або загальмованість. Діти в період адаптації до нових соціальних умов особливо легко впадають у стан емоційного і психічного стресу, що негативно впливає як на стан їхнього здоров'я, так і на сам процес адаптації.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що, незважаючи на значну увагу до вивчення процесу адаптації дітей дошкільного віку медиків, психологів, педагогів, ця проблема розроблена недостатньо як в теоретичному так і в практичному аспектах, тому ми обрали темою курсового дослідження: *«Вплив на емоційну адаптацію дітей до умов ЗДО засобами ігрової діяльності»*.

Об'єкт дослідження: процес емоційної адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження: вплив ігрової діяльності на емоційну адаптацію дітей до умов ЗДО.

Мета дослідження: науково обґрунтувати й експериментально перевірити ефективні методи та прийоми впливу ігрової діяльності на емоційну адаптацію дітей до умов ЗДО.

Гіпотеза дослідження: процес адаптації дітей раннього віку буде успішніше за умов цілеспрямованої соціально-педагогічної діяльності з використанням ігрових технологій.

Завдання дослідження:

- ✓ охарактеризувати сутність процесу адаптації та основні причини труднощів адаптації дітей до умов дошкільного навчального закладу;
- ✓ проаналізувати різноманітні наукові підходи до проблеми адаптації дошкільників до закладу дошкільної освіти;
- ✓ обґрунтувати ефективні методи та прийоми використання ігрової діяльності у соціально-педагогічній роботі з адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти;
- ✓ провести власне експериментальне дослідження з метою з'ясування ефективності розробленої технології.

У дослідженні використовувалися **методи**, які відповідали природі явища, що вивчалось, і були адекватні поставленим завданням: аналіз, порівняння та узагальнення даних з проблеми дослідження на основі вивчення філософської, мистецтвознавчої, соціально-педагогічної та методичної літератури; спостереження за навчально-виховним процесом у дошкільних навчальних закладах; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду; анкетування дошкільників; опитування учасників експерименту; перегляд та аналіз продуктів дитячої творчості; аналіз відеозаписів занять; констатуючий та формуючий педагогічні експерименти; кількісний і якісний аналіз експериментальних даних.

На першому, теоретико-концептуальному етапі, демонструється актуальність, визначаються напрям, предмет, об'єкт, мета і проблема наукового дослідження, розробляються концепції. Проаналізовано стан теорії та дослідження проблеми

практичної педагогіки. Основним науковим підходом до вирішення є системність. Уточнено термінологію ключових понять.

На другому - аналітико-пошуковому етапі була розроблена програма експериментальної роботи. Визначено сутнісні характеристики емоційної адаптації дітей раннього віку.

На третьому - експериментальному етапі визначаються критерії, показники та методи впливу ігрової діяльності на емоційну адаптацію дітей до умов ЗДО. Здійснено експеримент, під час якого перевірено ефективність запропонованої системи роботи в контексті проблеми дослідження.

На четвертому - узагальнюючому етапі проведено кількісний статистичний аналіз та узагальнення результатів експерименту. Сформульовано висновки.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО УМОВ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

1.1. Сутність процесу адаптації та основні причини труднощів адаптації дітей до умов дошкільного закладу

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми показав, що адаптація людини – це універсальна властивість живого організму, що забезпечує його життєздатність в умовах, які постійно змінюються і є процесом адекватним пристосуванню функціональних і структурних елементів до оточуючого середовища [26, с.5]. Універсальним механізмом адаптаційного процесу, як вважає П.Симонов, є емоційне реагування організму на навколишнє середовище [21, с.10].

Адаптаційний процес має ряд етапів: етап оборотних і нестійких результатів і етап стійких, ефективних змін. Перехід від етапу до етапу здійснюється за допомогою певних механізмів: на фізіологічному рівні – це «стрес-реакція» організму; на поведінковому – формування певних схем діяльності. Емоції є регуляторним механізмом на всіх етапах адаптації, в ситуації стресової адаптації ці функції стають провідними.

У дошкільній педагогіці проблему адаптації дітей раннього і молодшого дошкільного віку до умов суспільного виховання розглядали Н.Аксаріна, Л.Голубєва, Н.Ватутіна, Н.Дмитришина, О.Конопко та ін. Н.Дмитришина розглядає адаптацію як процес при звичаєння організму, що відбувається на різних рівнях: фізіологічному, соціальному, психологічному [16, с.7]. З точки зору О.Конопко можна розглядати біологічну, психологічну та соціальну адаптацію. Біологічна адаптація – це процес пристосування організму до фізичних умов. Психологічна адаптація – це пристосування дитини як особистості до існування в дошкільному закладі згідно з його вимогами та власними потребами, мотивами та інтересами. Здійснюється шляхом освоєння норм і цінностей дитячого колективу.

Соціальна адаптація – інтегративний показник стану дитини, який відображає її здатність адекватно сприймати навколишню дійсність, ставитися до людей, подій, вчинків, спілкуватися, регулювати поведінку відповідно до сподівань інших [21, с.10].

На думку Б.Г.Ананьєва, соціальна адаптація – це вид взаємодії особи із соціальним середовищем, в ході якого відбувається погодження вимог та сподівань обох сторін, що взаємодіють. Це пристосування індивіда до рольових функцій, соціальних норм, спільнот, до умов функціонування різних сфер суспільства [39, с.14].

Як вважає Л.С.Виготський, соціальна адаптація – це одна з форм соціалізації особистості. Згідно культурно-історичної теорії Л.С.Виготського особистість не «дозріває» з внутрішніх передумов, а «формується», добудовується на біологічному фундаменті тією системою суспільних відносин, в яких розвивається людина. Вищі психічні функції не представлені в людині від народження, а дані лише у вигляді потенційної можливості. Перехід з потенційного в актуальне відбувається завдяки взаємодії природних і соціальних чинників в процесі соціалізації, найважливішими механізмами якої є адаптація особистості до умов навколишнього середовища і інтеріорізація особистістю культурного досвіду людства [23, с.15].

В даній роботі ми будемо розглядати адаптацію як пристосування дитини до умов та вимог нового середовища. Її результатом є пристосованість як особистісна якість, що виступає показником життєвої компетентності дитини, її здатності орієнтуватися та впливати на довкілля. Дослідники, зокрема С.Козлова, підкреслюють складність процесу адаптації дітей до умов суспільного виховання й важливість правильної його організації для розвитку особистості дошкільника [13, с.12].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу виявити об'єктивні причини, від яких залежать характер і тривалість процесу адаптації дітей-дошкільників, а саме: вік дитини, індивідуальні особливості вищої нервової

діяльності, рівень соматичного і психічного здоров'я, соціального розвитку, вікові особливості розвитку дитини.

Виходячи з цього, А.Мудрик виділяє чотири групи дітей за характером пристосування до нових умов життя:

- діти із задовільною адаптацією;
- діти з частковою адаптацією;
- діти з нестійкою адаптацією;
- діти з незадовільною адаптацією [12, с.89].

Діти із задовільною адаптацією мають позитивний емоційний стан. Вони доброзичливо ставляться до ровесників і дорослих, виявляють бажання брати участь у діяльності; при цьому рівень включення в неї можна оцінити як «активний» та «активний вибірково»; вступають в ігрові взаємодії. У випадку конфліктної ситуації ці діти не виявляють асоціальних форм поведінки, їхнім актуальним станом є внутрішня гармонія, спокій.

Вихованцям з частковою адаптацією властивий нестійкий емоційний стан. У них негативні емоції проявляються в афективному стані плачу, що не переходить в істеріку. Діти контактні, емоційна рівновага в стані афекту настає за перших лагідних слів вихователя. Ці діти віддають перевагу спілкуванню з дорослими, однак ставлення дитини до ровесників залежить від їх настрою. Бажання брати участь у діяльності також залежить від цього хвилинного настрою. Рівень включення в діяльність таких вихованців характеризується як активний, активний вибірково, гіподинамічний. Діти не схильні проявляти асоціальні форми поведінки. Актуальним станом є потреба в стабільності, висока емоційна вразливість.

До групи з нестійкою адаптацією входять діти неврівноважені, збудливі, негативні емоції яких проявляються в таких афективних станах, як плач, гнів, агресія. Вони віддають перевагу спілкуванню з дорослими, надмірно конфліктують з ровесниками. Такі діти схильні проявляти асоціальні форми поведінки (провокування бійок, непослух, схильність до руйнівних дій). Але

тривалість асоціальних форм поведінки й афектних станів є короткочасною. Бажання дитини брати участь у діяльності також залежить від її цього хвилинного настрою. Рівень включення в діяльність таких вихованців найчастіше характеризується як гіперактивний. У цілому характер емоційно-поведінкових реакцій залежить від ситуації, а їх прояв не спричиняє стійкого негативного ставлення дитини до оточуючого світу. Актуальним станом є запальність, агресія. Для дітей з незадовільною адаптацією характерне стійке негативне ставлення до оточуючого світу. Негативні емоції у них глибші, ззовні проявляються стримано (апатія, загальмованість). За подіями в групі, ці діти спостерігають збоку. Прагнення дорослого залучити дитину до спільних дій найчастіше викликає в неї опір. У поведінці таких дошкільників спостерігаються компенсаторні стереотипні дії (погойдування, погойдування в супроводі монотонного співу). Актуальним станом є апатія, негативне сприймання явищ життя.

Н.Дмитришина виділяє три групи дітей з різною формою адаптації:

- діти з важкою формою адаптації;
- діти з середньою важкістю адаптаційного періоду;
- діти, що легко адаптуються до умов дошкільного навчального закладу [18, с.7].

Практика свідчить, що значна частина педагогів та батьків, тобто людей, які здійснюють виховання дітей раннього віку, мають надто поверхові уявлення про адаптацію дитини до закладу дошкільної освіти як про складний процес. Оптимізація загального стану дитини в цей період та керування її поведінкою потребує глибокого розуміння психофізіологічної суті адаптації, щоб уникнути неправильних виховних впливів як у сім'ї до моменту вступу дитини в дошкільний заклад, так і в початковий період і перебування в яслах. Наслідком неправильної педагогічної тактики є довготривале та болісне звикання малюка до нових умов життя.

Які ж основні причини труднощів адаптації дітей до нових умов життя? Серед низки причин, що викликають труднощі адаптаційного періоду, слід відмітити деякі специфічні особливості раннього віку. Легкому звиканню до нового середовища (температурного режиму, розпорядку життєдіяльності,

предметного середовища) перешкоджає недосконалість здатності до пристосування та висока вразливість дитячого організму внаслідок його морфологічної та функціональної незавершеності. Через повільне підвищення працездатності нервової системи дітей раннього віку необхідність різкої зміни способу життя потребує великого нервового напруження, яке спричинює стан психічного стресу.

Не сприяє легкій адаптації й така особливість дітей у цей віковий період, як висока емоційність. Необхідність розриву міцних зв'язків з близькими дорослими болісно переживається маленькою дитиною. Негативку роль у період адаптації відіграє також характерна для переддошкільників емоційна вразливість. Ця особливість яскраво виявляється в момент розлучення з батьками, які відчують хвилювання негативної емоції, коли вперше залишають малюка в яслах. Це неминуче веде до порушення емоційного стану дитини. Унаслідок високої емоційної вразливості переддошкільників вихователь нерідко зустрічається з труднощами, коли прагне налагодити емоційний стан новачка: здається, що дитина вже заспокоїлась, але раптом «заражається» плачем однолітка.

Утім, ступінь труднощів звикання до нових умов життя залежить не лише від вікових, а й індивідуальних особливостей кожної дитини, що зумовлюються станом здоров'я, особливостями типу нервової системи (сила, рухливість, урівноваженість процесів збудження і гальмування), а також різними умовами життя та виховання в сім'ї. Особливе значення в період адаптації мають відмінності в характері спілкування дитини як з близькими, так і з незнайомими дорослими до моменту вступу в дошкільний заклад. Почуття страху, недовіри, що виникають унаслідок відсутності у більшості дітей досвіду спілкування зі сторонніми людьми, на тлі гострої потреби в позитивно-емоційному спілкуванні з близькими дорослими є перешкодою для налагодження їхнього спілкування з вихователем [16, с.8].

Труднощі у спілкуванні з педагогом у період адаптації, як правило, посилюються низьким рівнем розвитку мовлення дітей. Пасивний словниковий запас перешкоджає розумінню словесних звертань педагога. Детренованість активного мовлення позбавляє дітей можливості висловлювати свої прохання, спричинює нерозуміння з боку вихователя потреб дитини і як наслідок - порушення психофізичного та емоційного комфорту малюка.

Однією з причин труднощі встановлення позитивних взаємин педагога з дітьми є відсутність у них звички виконувати доступні вимоги й указівки дорослих, брак досвіду участі у спільній з дорослими діяльності, що є провідною у виховному процесі дошкільного закладу. Поряд з зазначеними причинами, що перешкоджають швидкій та безболісній адаптації дітей до нових умов життя, слід відмітити й відсутність у них самостійних ігрових дій. Довготривала змістовна гра відволікає малюків од думок про розлуку з близькими дорослими, сприяє більш швидкому зниканню до середовища, однак реальний рівень ігрових умінь дітей, що зводиться до примітивних маніпуляцій з іграшками, не сприяє легкому входженню в нові умови.

Таким чином, до причин, що викликають труднощі адаптаційного періоду, відносять специфічні особливості раннього віку, а саме: недосконалість здатності до пристосування, висока вразливість дитячого організму внаслідок його морфологічної та функціональної незавершеності, висока емоційність, пов'язана з необхідністю розриву міцних зв'язків з близькими дорослими, що болісно переживається маленькою дитиною, емоційна вразливість, індивідуальні особливості кожної дитини, що зумовлюються станом здоров'я, особливостями типу нервової системи (сила, рухливість, урівноваженість процесів збудження і гальмування), а також різними умовами життя та виховання в сім'ї, низький рівень розвитку мовлення дітей, пасивний словниковий запас, який перешкоджає розумінню словесних звертань педагога, відсутність у дітей звички виконувати доступні вимоги й указівки дорослих, брак досвіду участі у спільній з дорослими діяльністю, відсутність у дітей самостійних ігрових дій [26, с.5].

Труднощі, яких зазнають діти в період адаптації до дитячого закладу, викликають цілу низку негативних змін у їхньому емоційному стані, поведінці, стані здоров'я. У результаті дослідження було виділено низку особливостей перебігу що до складного для дітей періоду. Передусім відмічається порушення емоційного стану (переважають: сум, туга, страх, збентеженість або загальмованість, тривожність).

Чим менше дитина підготовлена до змін у навколишньому середовище, тим глибшими та довго тривалішими будуть порушення її емоційного стану. Поряд з емоційними розладами в період адаптації спостерігається зниження мовної та ігрової активності дітей. Це зумовлено такими причинами. Ранній вік характеризується процесом опанування мовленням, прагненням до активних дій з іграшками та предметами.

Ця процеси потребують від дитини певного напруження, але водночас у звичних умовах процеси потребують від дитини певного напруження, але водночас викликають переживання радості. Негативна зміна емоційного стану є перешкодою для природного вияву мовної та ігрової активності дітей: гальмується функція мовлення, слабша інтерес до ігрового матеріалу та дітей з ним.

Така різкі зміни психічного стану дитини знижують активність кори головного мозку, викликають різні розлади вегетативної системи. У деяких дітей може спостерігатися збліднення обличчя, зниження температури рук і ніг. Вегетативні розлади нерідко викликають у дітей висихання слизових оболонок (рота, очей). Крім того, у більшості дітей в адаптаційний період спостерігається порушення сну, зниження апетиту, що спричинює втрату ваги. Звичайно, усі ці розлади негативно позначаються на стані імунної системи.

Перебіг процесу адаптації у дітей різний. Установлено, що характер процесу звикання до нових умов значною мірою залежить від особливостей виховання дитини в сім'ї до моменту вступу до дошкільного закладу. Серед чинників, що негативно впливають на перебіг періоду адаптації, слід особливо підкреслити недостатню обізнаність батьків про цей складний психофізіологічний процес,

відсутність знань методів виховної роботи з дітьми, що спрямовані на підготовку малюків до нових соціальних умов, використання в сім'ї педагогічно не виправданих прийомів.

Слід зазначити, що процес адаптації дитини у часі має кілька основних етапів-фаз:

На комплекс нових впливів усі системи організму дитини відповідають реакціями руху та значним напруженням. Зростає збудливість, тривожність, можливе збільшення агресивності або заглиблення у себе. Погані сон, апетит, настрої. Фізіологічна і психологічна буря триває від 2-3 днів до 1-2 місяців (у окремих дітей).

Період несталого пристосування, коли дитячий організм шукає оптимальних варіантів реакції на зовнішні впливи. Малюк і далі придивляється до нового оточення, робить спроби додуматися до спільної діяльності, стає активним, зацікавленим, урівноваженим. Цей період триваліший, ніж перший: від 1 тижня до 2-3 місяців. Етап відносно сталого пристосування. Організм віднаходить найсприятливіші варіанти реагування на нові умови життя, режим дня, спілкування. Дитина починає активно засвоювати нову інформацію, встановлювати контакти, брати участь у заняттях. Зменшується хворобливість, стабілізується сон і апетит, настрої. Цей період триває від 2-3 тижнів до 6 місяців [18, с.9]. Допомогти малюкові з найменшими втратами для його фізичного і психічного стану увійти в нове життя повинні дорослі – батьки і вихователі.

1.2. Проблема емоційної адаптації дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти у різноманітних наукових підходах

У працях Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна розкрито соціальну зумовленість психіки людини, висунуто положення про те, що особистість формується в контексті діяльності і не є пасивним продуктом соціального середовища [1; 8;13].

В ролі основного механізму соціалізації Т.Парсонс визначає пристосування. Більшість дослідників стверджують, що адаптацію можна розглядати як складову соціалізації і як її механізм. Тому розрізняється два види адаптації — психофізіологічна та соціально-психологічна, що перебувають у взаємозв'язку. При цьому соціально-психологічна адаптація являє собою оволодіння особистістю ролі під час входження в нову соціальну ситуацію, це — конкретний процес соціалізації. Адаптація є лише одним з елементів соціалізації поряд з іншим, не менш важливим, — активністю особистості, її творчим вибірковим ставленням до середовища, активним відтворенням соціального досвіду, перетворенням наявних соціальних умов і форм. Отже, соціалізація постає як єдність адаптації та активності особистості: засвоєння норм і цінностей соціального середовища відбувається у взаємозалежності і взаємозв'язку з активністю індивіда [21, с.12]. Сучасне розуміння соціальної адаптації знаходимо у С.У.Гончаренка, який трактує соціальну адаптацію як процес або результат процесу, що передбачає гармонійне, з погляду індивідуальних прагнень людини, задоволення її потреб, створення умов для її здорового щасливого життя в суспільстві, тобто соціальна адаптація розуміється як процес переходу з одного стану в інший та як результат цього процесу [3]. На думку Т.В.Кравченко, адаптація в соціумі є засвоєння особистістю соціального досвіду суспільства в цілому і досвіду конкретного середовища, до якого людина належить. Соціальна адаптація – специфічна форма соціальної активності, пов'язана зі входженням та приведенням об'єкта та суб'єкта особливості особистості у відповідність до нових соціальних умов.

Так, наприклад В.І.Розов вважає, що соціальну адаптацію слід розглядати як завершальний підсумковий етап адаптації людини до умов соціокультурного середовища в цілому, який поєднує в собі в діалектико-логічному вигляді попередні рівні біологічної та психологічної адаптації [23, с.15].

В своїх наукових доробках учений Реан В.В. розрізняє два види соціальної адаптації: активну і пасивну. В процесі активної адаптації індивід прагне

енергійно діяти із середовищем, впливати на його розвиток та зміни, долати труднощі й перепони, вдосконалювати суспільні процеси. При пасивній адаптації індивід не прагне змінити навколишню дійсність, пасивно сприймає навколишню дійсність, пасивно сприймає існуючі норми, оцінки, способи діяльності, слабо мобілізує біологічні та психологічні ресурси для пристосування в соціальному середовищі.

Соціальна адаптація – пристосування людини до умов нового соціального середовища; один із соціально-психологічних механізмів соціалізації особистості. Початок адаптації – це мобілізація енергії. Навколо стільки всього нового, незвичного, і здобуті навички не стають у пригоді, і сподівання не справджуються. В цей період у дитини зростає емоційність, у неї поганий апетит, сон. Дитина засвоює нові знання, у неї з'являються нові звички, нормалізується апетит, знижується збуджуваність, але сон відновлюється повільніше. Завершення адаптаційного стресу – дитина приходять до норми, але вже на новому рівні.

Відома вітчизняна вчена О.Л.Кононко визначає соціальну адаптацію дитини як інтегративний показник стану, який відображає її здатність адекватно сприймати навколишню дійсність, ставлення до людей, подій, вчинків, спілкування, регулювати поведінку [30, с.23].

Звертають на себе увагу доробки Печенко І.П., в яких змодельовано змістово-організаційні засади процесу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві, що дозволяє розглядати всі її складові в єдності і взаємодії. Запропонована модель соціалізації особистості в дошкільному дитинстві обіймала три етапи: *адаптаційно-орієнтаційний, конструктивно-рефлексій-ний, соціально-зорінтований етапи*, кожний з яких підсилює новоутворення попереднього [12, с.96].

Метою першого – *адаптаційно-орієнтаційного етапу* стало формування спроможності дітей адекватно орієнтуватися в доступному оточенні, розвиток особистості в дошкільному дитинстві в процесі адаптації до умов соціального середовища дошкільного закладу.

Метою другого – *конструктивно-рефлексійного етапу* визначено розвиток активності, самостійності, відповідальності дітей, умінь рефлексій-ного аналізу власних дій, станів, намірів, їхньої готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані зі спілкуванням і взаємодією з однолітками і дорослими, формування емоційно-чуттєвого ставлення до соціального світу, орієнтації в загальнолюдських цінностях добра, краси, людяності, збагачення потенціалу соціально-особистісного розвитку.

Метою третього – *соціально-зорієнтованого етапу* стало формування в дітей інтересу до соціуму і культури, їхніх уявлень про суспільне довкілля та своє місце в ньому, розширення кола соціальних інституцій, партнерів та однодумців дошкільного закладу для педагогічної вираженості соціалізації дітей дошкільного віку, формування соціальної компетентності дітей, яка ґрунтується на усвідомленій участі дітей у соціально значущих ініціативах та особистісній причетності до загальних з дорослими добрих справ.

Адаптаційний процес має ряд етапів: етап оборотних і нестійких результатів і етап стійких, ефективних змін. Перехід від етапу до етапу здійснюється за допомогою певних механізмів: на фізіологічному рівні - це «стрес-реакція» організму (за Ф.Меєр-соном); на поведінковому - формування певних схем діяльності (за В.Мед-ведєвим).

Емоції є регуляторним механізмом на всіх етапах адаптації, в ситуації стресової адаптації ці функції стають провідними (Т.Землякова) [2]. Процес адаптації дитини до дошкільного закладу досить часто виявляється для неї драматичною подією, яка зачіпає всі сфери життєдіяльності. Причини цього зрозумілі: вона опиняються в нових соціальних умовах, стикається зі зміною звичного способу життя, з необхідністю прийняття нового соціального статусу. Саме в цей час спостерігаються численні прояви неадекватної поведінки, непорозуміння з людьми, які поряд, різні захворювання. Успішне призвичаєння дитини до нового середовища залежить від багатьох чинників: від статусу її здоров'я, особливостей нервової системи, розвитку комунікативних навичок,

обізнаності з різними видами діяльності, а також від уміння дорослих забезпечити їй належний спокій, захищеність, повноцінне здоров'я та активізацію адаптаційних ресурсів [26, с.5].

Отже, важливим напрямом роботи дошкільного закладу має стати турбота про збагачення соціального досвіду вихованця. На думку науковця О.Л.Кононко, він має складатися з:

- орієнтовної діяльності (дійового пошуку і знаходження орієнтирів, установлення зв'язків та найпростіших залежностей, визначення власного місця у предметному та людському оточенні);
- пристосування (звикання, адаптація до нових умов життя, до незвичайних вимог соціуму та своїх потреб);
- перетворення (корисний, доцільний, оптимальний вплив на навколишні предмети, людей, саму себе) [30, с.23].

Соціальна адаптація дітей дошкільного віку до умов нового соціального середовища має багатофункціональний характер.

По-перше, адаптація є засобом оптимізації відносин дитини з відносно широким соціальним докільям, у якому з'являється дитяче співтовариство та спілкування в системі «дитина-дитина», «дитина-педагог».

По-друге, через адаптацію відбувається формування соціальної сутності дитини.

По-третє, соціальна адаптація - це дієва складова певної успішної соціалізації дитини в суспільстві. За таких підходів саме дошкільні навчальні заклади стають тією інституцією, яка компенсує недоліки сімейного виховання та забезпечує соціальний розвиток дитини як один з головніших напрямків особистісного її становлення [32, с.12].

Вчені, які досліджували процес адаптації дітей до закладу дошкільної освіти (Н.Д.Ватутіна, Т.Г.Жаровцева, Т.І.Науменко, І.П.Печенко, Н.М.Захарова та ін.) з'ясували, що дотримання певних педагогічних умов в адаптаційний період забезпечує успішне прилаштування «новачків» до життя в ньому. А саме:

- ✓ розширення кола соціальних контактів, спілкування; урахування органічних потреб та поступове привчання до режиму дошкільного закладу, активної участі в них;
- ✓ забезпечення єдності родинного та суспільного виховання, вимог, які пред'являються дитині;
- ✓ організація різноманітної і змістовної діяльності у відповідності до інтересів та потреб дитини;
- ✓ своєчасне засвоєння дитиною соціального досвіду нового середовища;
- ✓ збереження та розвиток повноцінного фізичного, психічного та соціального «Я» дошкільника;
- ✓ забезпечення емоційного комфорту, задоволення від перебування в дошкільному закладі;
- ✓ підготовка вихователів до педагогічного керування процесом адаптації дітей.

Експериментальні дослідження (Н.Д.Ватутіна, Н.М.Захарова, О.Л.Кононко, С.П.Нечай) свідчать про те, що пристосування до дошкільного навчального закладу відбувається значно легше за умови використання ігрової діяльності.

РОЗДІЛ II. ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Сутність та особливості діяльності з адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО

Дошкільне дитинство – унікальний період у житті людини, коли формується здоров'я, здійснюється розвиток особистості. У той же час це період, протягом якого дитина знаходиться в повній залежності від оточуючих дорослих – батьків, педагогів. Микита О. довго не приступав до виконання завдання, хвилювався, говорив, що в нього не вийде, він не знає, як малювати маму та тата. Потім, після довгих роздумів Микита сказав: «Малюватиму сім'ю грибів». Під час роботи часто користувався гумкою. Такі ж слова говорив Діма Д., але особливого хвилювання не виявляв, гумкою не користувався. Хвилювався перед початком роботи Артур А., говорив: "У мене не вийде". Під час виконання завдання Сергійко Р. часто вимовляв слова: "У мене не виходить", потім, намалювавши себе і сестру-близнюка, сказав: "Більше нікого не хочу малювати". Настя Р. кілька разів стирала обличчя мами, кажучи: «негарно вийшло, тато вийшов красивішим». Інші діти хвилювання не виявляли, під час виконання завдання не вимовляли жодних слів, малювали спокійно. Потім проводили опитування дітей для з'ясування намальованого. За словами дітей на роботах, ми підписували намальованих персонажів для подальшої інтерпретації малюнків. Інтерпретацію малюнків ми вирішили провести за методикою Лосєвої. Дитина намалювала сім'ю грибів після довгих роздумів та хвилювання. На запитання: "Ти не хочеш намалювати маму, тата, себе?", відповів: "Ні, звичайно".

На сьогодні практиками напрацьовано чимало новітніх форм соціально-педагогічної роботи дошкільного закладу з родиною: проектування або метод

проектів (сімейні проекти), створення батьківської кімнати, куточка «Для допитливих дітей та дбайливих батьків», випуск на допомогу батькам рукописного журналу «Родинна сторінка», залучення педагогами батьків до підготовки і проведення з дітьми різних видів діяльності (праці на городі або майданчику, ранкової гімнастики, заняття з художньої праці, будівельних ігор), проведення спільно з родинами свят і днів народження, зустрічі за круглим столом із спеціалістами у формі запитань і відповідей, перегляди батьками роботи з дітьми у групах, облаштування вдома куточків художньої творчості, домашні завдання і багато інших. Вони базуються на традиційних формах і допомагають батькам перемогти власний авторитаризм, побачити світ з позиції дитини, вчать відноситись до неї, як до рівної, зрозуміти, що неприпустимо порівнювати її з іншими дітьми, а треба радіти її особистому росту, будувати довірливі взаємини з нею.

Набувають поширення і творчі форми роботи з батьками, в яких беруть участь діти, інші педагоги й співробітники дошкільного закладу. Часто батькам цікаво не тільки спостерігати за дитиною під час її взаємодії з дорослими не в домашніх умовах, а й самим виступити в новій ролі (театралізованій виставі, спортивному змаганні, засіданні дискусійного клубу) [32, с.112].

Соціальному педагогу та вихователям дошкільного навчального закладу важливо навчати батьків правильної взаємодії з дітьми. Педагогізація родин відбувається через різні форми роботи: консультативно-рекомендаційну (батьківські збори, усні і письмові консультації, бесіди, практикуми, тренінги тощо) та лекційно-просвітницьку (батьківські лекторії, всеобучі, конференції, педагогічні читання) діяльність, залучення батьків до освітнього процесу («Дні відкритих дверей», участь у підготовці й проведенні свят, розваг, окремих занять, в оснащенні педагогічного процесу та упорядкуванні приміщень, території разом з дітьми і педагогами).

Варто залучати до роботи усіх представників сім'ї, інших родичів, які мають стосунок до виховання дитини, а також налагодити дружні стосунки з іншими

сім'ями, які небадуже ставляться до розвитку і виховання своїх дітей. Актуалізації уваги батьків до проблем виховання дошкільників сприяють доручення їм виступити з конкретного питання на батьківських зборах; «домашні завдання» на спостережливість; участь батьків у роботі гуртків, проведенні ігор, занять, екскурсій з дітьми; допомога у проведенні рольових і ділових ігор [38, с.9]. Ефективним є раціональне поєднання різних форм роботи. Досвід свідчить, що у роботі з батьками слід уникати готових оцінних суджень про виховання, допомагати їм у виробленні вміння особисто спостерігати за власною дитиною, відкривати в ній нові якості й риси.

На основі аналізу зазначених вище форм взаємодії дошкільного навчального закладу з сім'єю, ми вирішили дослідити, які ж форми роботи використовують соціальні педагоги та вихователі при взаємодії з родинами вихованців саме для соціальної адаптації дітей дошкільного віку. Для цього ми проаналізували деякі документи дошкільних навчальних закладів №№ 2, 3, 5 м. Кременця Тернопільської області, в яких відображено заплановані і проведені заходи щодо роботи з сім'єю. Це річний план, календарний план та протоколи батьківських зборів. При аналізі зазначених документів ми керувались такими критеріями:

- різноманітність запланованих форм роботи з питань соціалізації дошкільників, їх тематики;
- відображення в протоколі активності батьків (питання, побажання, пропозиції щодо соціального розвитку дітей з боку батьків), врахування їх думки і побажань при організації наступних заходів;
- наявність аналізу результативності проведених заходів;
- чи зазначена робота з підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів з питань взаємодії з сім'єю і т.д.

Аналіз документів за цими показниками дозволив визначити, наскільки компетентно підходить колектив дошкільного навчального закладу до взаємодії з сім'ями вихованців, спрямованої на соціальну адаптацію дітей: використовує різноманітні форми роботи, враховує потреби та побажання батьків, наповнює

заходи змістовним і цікавим для матеріалом, прагне до постійного підвищення компетентності педагогів у сфері взаємодії з батьками.

Таким чином, вивчивши і проаналізувавши зазначені документи, ми виявили, що: у дошкільному закладі плануються одноманітні форми роботи з сім'єю. Це, переважно, батьківські збори, спільні свята і розваги, дні відкритих дверей, індивідуальні бесіди і консультації, повідомлення у куточках для батьків, інформація у папках пересувках, телефонний зв'язок, Дні добрих справ: залучення батьків до ремонту, виготовлення матеріалів, підготовки свят. Рідше плануються засідання «круглого столу», заняття-тренінги для дітей і батьків, батьківський всеобуч, відвідування дітей вдома, школи молодих батьків, зустрічі з цікавими людьми, аукціон ідей сімейної педагогіки. Майже не зустрічаються в плануванні такі форми роботи як гуртки за інтересами, родинні газети, метод проектів (сімейні проекти), створення батьківської кімнати, перегляди батьками роботи з дітьми у групах [38, с.10].

Щодо тематики, то можна стверджувати, що вона також досить одноманітна і мало стосується питань соціального розвитку дошкільника. Так, наприклад, на батьківських зборах піднімаються актуальні проблеми забезпечення вступу дітей до школи, комплексного підходу до розв'язання проблеми здорової дитини; гігієни, режиму дня, харчування дитини дошкільного віку; вимоги до підготовки дитини до навчання в школі; виховання поваги до праці дорослих в родині; визначення компетентності випускника (теми: «Готуємось до 1-го вересня», «Індивідуально-психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку», «Як розвивати в дитині працелюбність» і ін.). Майже не спостерігається робота з формування соціального розвитку і в тематиці інших форм роботи. Наведемо кілька прикладів: бесіди «Режим дитини – це важливо», «Як оформити ігровий куточок», «Приклад батьків у житті дитини», «Проведення оздоровчих та загартовуючих заходів у різні пори року», консультації «Ігри-вправи на розвиток звукової культури мови», «Завдання ЗДО у новому навчальному році», «Сім ліній розвитку дошкільника», «Вимоги до дитини в сім'ї і дошкільному закладі»,

пам'ятки для батьків «Гігієна дитини – запорука здоров'я», «Як навчити дитину висловлювати свою думку», «Профілактика простудних захворювань», «Пам'ятка батькам від дитини», «Батькам майбутніх першокласників», «Заповіді для батьків», рекомендації та поради для батьків «Що робити, щоб адаптація дитини до школи пройшла без ускладнень», «Емоційний зв'язок між дитиною і батьками» і т. ін.

Щодо соціалізації дошкільника, в аналізованих документах можна виділити наступні теми: загальні батьківські збори «Співпраця ЗДО і сім'ї по формуванню соціально-комунікативної компетентності дітей», «Взаємодія родинного та суспільного виховання у процесі соціалізації дітей дошкільного віку» «Інтеграція роботи дошкільного закладу і сім'ї у процесі соціального становлення дитини», міні-лекція «Довіра як основний чинник успішної адаптації дитини у дошкільному закладі», батьківський всеобуч «Спільна робота вихователя та сім'ї з соціальної адаптації дітей раннього віку у світлі Базової програми», консультації «Адаптація новачків до умов життя в ЗДО», «Партнерське спілкування – школа соціалізації», «Формування правильних батьківсько-дитячих стосунків», «Ігрова діяльність з формування соціально-моральної компетентності дошкільників», «Як допомогти дитині посісти відповідне місце у групі однолітків» [38, с.10]. У протоколах батьківських зборів були зазначені питання та пропозиції батьків, але вони не стосувались проблеми соціального розвитку дошкільників. Зрідка занотовувались побажання і пропозиції батьків щодо організації наступних заходів. Аналіз результативності проведених заходів, за словами соціального педагога та вихователів, відбувався, переважно, в усній формі; при аналізі вищезазначених документів нами виявлена запланована робота з підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів з питань взаємодії з сім'єю (круглий стіл «Культура взаємин батьків та педагогічного колективу», консультації «Різноманітність форм співпраці з родинами», «Традиційні та нові форми взаємодії з батьками дітей раннього віку», педрада «Спільна робота вихователя та сім'ї з соціальної адаптації дітей раннього віку»).

Провівши бесіди з вихователями, ми дізналися, що, на жаль, дуже часто заплановані заходи щодо взаємодії дошкільного закладу і сім'ї не реалізуються. На це є ряд причин: небажання батьків, їх постійна зайнятість, не всі батьки відгукуються на прагнення педагогів до співпраці, не проявляють інтересу до об'єднання зусиль з виховання своїх дітей, відсутність довіри, взаєморозуміння та співробітництва між дошкільним закладом і батьками, а також недостатня їх педагогічна компетентність.

Виходячи з цього, ми розробили рекомендації для педагогів:

- педагогічний колектив повинен сприяти підвищенню психологічної та педагогічної компетентності батьків щодо розуміння закономірностей розвитку дитини, питань навчання і виховання дошкільнят, а також особливостей їх соціального розвитку, умов, що сприяють цьому процесу;

- слід якомога активніше залучати батьків до співпраці у створенні належних умов для життєдіяльності та розвитку дітей, для успішної їх соціалізації;

- всебічно вивчити становище, статус родини та моделі взаємодії з нею для здійснення диференційованого підходу;

- залучати батьків до активної участі в заходах, що проводяться в дошкільному закладі, формувати в них відчуття належності до педагогічного колективу як односторонців і спільників у процесі соціального становлення особистості дитини [23, с.15].

Важливий напрям своєї діяльності педагогічний колектив дошкільного закладу повинен вбачати в збагаченні знань вихователів та батьків про всі аспекти процесу соціальної адаптації дітей дошкільного віку, поглибленні педагогічної культури батьків, досягненні єдності виховного впливу на дитину в сім'ї і в дошкільному закладі.

Отже, взаємодія з сім'єю має займати важливе місце у навчально-виховній роботі дошкільного закладу. Необхідно стежити за тим, щоб педагоги використовували різні форми роботи, надаючи увагу вдосконаленню практичних

виховних навичок батьків (бесіди, консультації мають підкріплюватися практичними спостереженнями, спільною діяльністю дітей і батьків тощо).

Отже, сьогодні важливо узгодити позиції та очікування педагогів і батьків, гуманізувати їх взаємодію, налаштуватися на необхідність професійного та особистісного самовдосконалення. Потребують оновлення зміст та форми роботи з сім'єю. Це стосується, передусім, об'єднання зусиль задля формування в дітей реалістичної картини світу та образу «Я», виховання соціальної компетентності дошкільника, створення в сім'ї та дошкільному закладі комфортних і сприятливих для цього умов. Якщо дошкільний заклад і сім'я закриті один для одного, дитина опиняється між двома паралельними системами. Тільки при взаєморозумінні між педагогами та батьками можливе створення умов, які допомагають особистісному становленню та соціальній адаптації дитини.

2.2. Технологія соціально-педагогічної діяльності з емоційної адаптації дітей раннього віку

Принцип адаптації є одним з фундаментальних у біології та дає змогу розкрити механізм еволюції в живій природі як адаптацію біологічної системи до умов навколишнього середовища, що змінюються, з метою виживання. У цей час термін «адаптація» входить у понятійний апарат багатьох наук: філософії, психології, соціології, біології, фізіології, медицини і набуває в сучасних умовах усе більшого значення для комплексного вивчення людини. Проблема адаптації представлена в психоаналітичній практиці та гештальт-терапії. Вона знаходить своє застосування в теоретичних конструктах і емпіричних розробках біхевіоризму і когнітивної психології, відображена в концептуальних постулатах гуманістичної парадигми (особистісно орієнтована психотерапія та психологія) [5].

Адаптація може здійснюватись у формі *акомодації* (повного підпорядкування вимогам середовища без їх критичного аналізу), *конформізму* (вимушеного підпорядкування вимогам середовища) та *асиміляції* (свідомого й добровільного прийняття норм і цінностей середовища на основі особистісної солідарності з ними). Адаптація пов'язана з прийняттям індивідом різних соціальних ролей, адекватним відображенням себе і своїх соціальних зв'язків. Вона відіграє вирішальну роль у соціалізації особистості. Порушенням адаптації вважають асоціальну поведінку, маргінальність, алкоголізм, наркоманію [13, с.12]. Адаптація дитини до нових суспільних відносин, удосконалення та розвиток її різнобічних комунікативних дій з іншими людьми та формування вміння спілкуватися – все це дуже важливі передумови міцного фізичного та психічного здоров'я й нормального розвитку особистості. Розвиток особистості дошкільника – не автоматичний процес, який реалізується сам по собі, а відбувається за активної участі самої дитини. Здатність встановлювати та закріплювати міжособистісні контакти передбачає і здатність адаптуватися до соціального середовища в момент його змінювання. Така здатність притаманна всім живим організмам, тому що є життєво необхідною для їх існування.

Більш високорозвинені організми мають вищі адаптивні можливості. Людина відрізняється від тварин здатністю не тільки активно пристосовуватися до нових умов, а й умінням свідомо змінювати ці умови, впливати на ситуації, або передбачати їх та психологічно настроюватися на подолання труднощів адаптації. Зворотний зв'язок «людина – середовище» є якісно новим у теорії соціалізації. Така свідома установка на нові умови життя називається соціалізацією, або соціальною адаптацією.

Висока адаптивна здатність людини пристосовуватися до соціуму не є вродженою, вона постійно розвивається як наслідок повсякчасного розширення та поглиблення зв'язків людини з навколишнім середовищем. Уже в період раннього дитинства розвиваються функціональні зрушення в системі вищої нервової діяльності людини як результат активної взаємодії із зовнішнім світом.

Нагромадження та переробка інформації в мозку дають змогу дитині засвоювати суспільний досвід соціального середовища завдяки виховному впливу і відповідно змінювати свою поведінку та внутрішній світ (І.М.Сеченов, Г.С.Костюк, В.А.Романець).

Виховний вплив у дошкільному закладі відрізняється від того виховного впливу, який дитина отримувала в сім'ї. У зв'язку із цим і виникають адаптаційні проблеми. Розглянемо стратегію і тактику організації та змісту соціально-педагогічної роботи в дошкільному закладі [16, с.8].

Робота з батьками. Проводяться індивідуальні консультації для кожної сім'ї, анкетування на тему «Що Ви знаєте про адаптацію?», вивчення медичної картки дитини, індивідуальні бесіди про особливості розвитку дитини і виховання в сім'ї. Комп'ютер можна успішно використовувати під час колективних бесід із мамами і татами, створюючи презентації в програмі Power Point. Наочність допоможе батькам зрозуміти складну проблему. На початку навчального року плануються теми, які будуть корисними для всіх батьків. Наприклад:

- що таке адаптація та соціалізація?
- сфери та фази соціалізації дитини;
- етапи соціальної адаптації;
- стилі і стадії соціалізації дітей;
- як пом'якшити адаптацію дитини до закладу дошкільної освіти?

За *першою* темою дорослих стисло ознайомлюють з позиціями різних наукових шкіл про поняття «адаптація», про її біологічні та соціальні сторони, тісний зв'язок із психічним розвитком та індивідуальними можливостями організму дитини, значення атмосфери в родині й особливості виховання в цей період. Зокрема, розповідають про два впливи соціалізації.

Один несвідомий, глибокий – то спадщина фізична, – дитина має той антропологічний склад, який має її рідний народ і який складається під впливом клімату, раси, географічної зони, фізичного складу її предків. Не менше значення має і те соціальне оточення, в якому розпочинає своє життя дитина (С.Ф.Русова).

У соціалізації людини розрізняють два органічно пов'язані між собою складові елементи: соціалізація свідомості та соціалізація діяльності (А.Й.Капська). Соціалізація свідомості кожної людини відбувається шляхом залучення її до духовних надбань свого народу, до «духу нації», до етносоціальних традицій. Особистість усвідомлює традиції, насамперед, як потребу успадкування й опанування кращого досвіду, випробуваного часом і спрямованого на задоволення життєвих потреб, але дія традиції не обмежується відбором доцільного [21, с.10].

Розвиток особистості передбачає постійне подолання одних видів соціально організованих стереотипів і набуття оптимальних, утворення оновлених зразків задоволення миттєвих потреб, опанування незнаних досі соціальних моделей, тобто оволодіння соціальною діяльністю.

Тема *другої* бесіди знайомить з тим, що соціалізація в ранньому віці відбувається у трьох основних *сферах*: діяльності, спілкуванні, самосвідомості:

- у сфері діяльності здійснюється подальше розширення й урізноманітнення її видів, відбір пріоритетів, осмислення опанованих зразків;

- у сфері спілкування розширюється, удосконалюється, ускладнюється коло контактів; підвищується питома вага таких, що визначаються програмово-життєвими інтересами і вимагають для цього відповідної майстерності комунікації й вольових зусиль для їх здійснення;

- у сфері самосвідомості вирішується проблема рушійних сил саморозвитку (потреби й мотиви), спрямованих на формування образу власного «Я» як активного суб'єкта діяльності, осмислення своєї соціальної належності, соціальної ролі.

Соціальний розвиток можна уявити як процес входження особистості в нове соціальне середовище та інтеграцію з ним (за О.Л.Кононко). При цьому дитина послідовно долає три *фази* свого становлення.

Перша фаза, коли вона засвоює суспільні норми, оволодіває відповідними формами і засобами діяльності, реалізує об'єктивну необхідність «бути такою, як усі», що досягається втратою певних індивідуальних рис (адаптація).

Друга фаза породжується загостреною суперечністю між досягнутим дитиною результатом адаптації і незадоволеною потребою виявити свою індивідуальність, трансформувати її в групі дітей (індивідуалізація).

На третій фазі відбувається інтеграція дитини з групою дітей: вона прагне зберегти лише ті індивідуальні риси, які відповідають необхідності розвитку групи, а також власній потребі здійснити певний особистісний внесок у життя групи. До певної міри і група змінює свої норми, перейнявши ті риси, які вона вважає ціннісно значущими для свого розвитку [32, с.112].

Під час *третьої* зустрічі з батьками можна ознайомити їх із *етапами* соціальної адаптації дітей раннього віку.

Перший етап від народження до 6 місяців. Під час цього етапу комунікативна діяльність базується на фізичних контактах та емоційних невербальних стосунках. Дитина позитивно реагує на знайомих людей, ще не виявляє остраху до незвичних ситуацій та незнайомих. Звикання до нових умов відбувається легко, швидко, якщо спостерігається збереження елементарних звичок і режиму дня.

Особливо гостро відбувається соціальна адаптація на другому етапі від 7 до 18 місяців життя. Набуті соціальні зв'язки з оточенням, швидке та багатогранне їх збагачення, з одного боку, слабка мобільність нервових процесів – з іншого, призводить до конфліктів у разі зламу динамічного стереотипу.

Третій етап соціальної адаптації – 18–36 місяців – сприятливіший, проходить більш благополучно. Інтенсивний розвиток мовлення та мовленнєвого спілкування допомагає дитині засвоїти певні норми поведінки в різних ситуаціях, вчить узагальнювати аналогічні вимоги дорослого та власні дії, орієнтуватись у нових умовах, передбачати наслідки своєї та чужої поведінки [4].

Розповідаючи батькам про *стилі* адаптації (*четверта* бесіда), слід зупинитись на їх видах: *творчий* стиль характеризується тим, що людина активно змінює умови нового середовища, намагається пристосувати їх до себе і, таким чином, сама адаптується; *конформний* стиль – людина пасивно сприймає і приймає нові умови й обставини життя, пристосовується до них; *унікаючий*

стиль – людина не хоче або не може адаптуватися до нових умов. Вочевидь, стиль адаптації впливає на її важкість. Виділяють три *стадії* адаптаційного процесу: гостра, підгостра, фаза компенсації.

П'ята бесіда спрямована в практичну діяльність: психолог дає поради, як пом'якшити адаптаційний період, яка роль батьків у цьому. Зокрема, рекомендує дотримуватись таким умов:

- тримати тісний зв'язок з вихователем, цікавитися поведінкою дитини в садочку;
 - орієнтувати дитину на позитивне ставлення до ЗДО;
- ніколи не обманювати дитину (в який час обіцяли її забрати додому – так і робити);
- хвалити її перед родичами й знайомими (уже велика – ходить у садочок);
 - дотримуватись режиму дня завжди, навіть у вихідні дні (у дитини формується динамічний стереотип);
 - якщо нічого не допомагає, порадитися з лікарем;
- створити спокійну атмосферу вдома;
- набратися терпіння, щоб пережити цей час [39, с.14].

Для кожної бесіди психолог готує комп'ютерну презентацію, для створення якої використовує текстовий матеріал, таблиці, діаграми, фотографії дітей тощо.

Робота з вихователями. Із педагогами проводять педагогічні ради з комп'ютерною презентацією (програми Power Point, Intel, Picasa). Питаннями для обговорення можуть слугувати такі теми: «Психічний розвиток дитини раннього віку і соціальна адаптація», «Зміст педагогічної роботи у період адаптації дітей раннього віку».

На *першій* педраді психолог ознайомлює вихователів з науковим розумінням процесів адаптації та соціалізації, фазами, етапами та стадіями адаптації, особливостями адаптаційного періоду в групах дітей раннього віку. На *другій* педраді можна порекомендувати педагогам спостерігати за поведінкою кожної

дитини, підходити індивідуально до спілкування. Напередодні цієї педради психолог вивчає медичні картки новоприбулих дітей, проводить індивідуальні бесіди про особливості розвитку дитини і виховання в сім'ї, спостерігає за поведінкою дітей, визначає, до якого рівня соціалізації належить кожна дитина. Із результатами цієї роботи він і знайомить педагогів. Ознайомлення з порівневим періодом передбачає цільову спрямованість педагогічної роботи. Зокрема, для дітей першого рівня адаптації характерна важка адаптація. Такі діти часто хворіють, можуть мати хронічні захворювання, погано сплять або їдять (або те і друге), пасивні на заняттях, мають низький рівень розвитку. Вони погано йдуть на соціальний контакт або, навпаки, зовсім не відходять від дорослого. У роботі з такими дітьми можна порадити такі педагогічні умови:

- поступове введення дітей в організовану діяльність (протягом місяця); збереження «вільного режиму» до моменту переходу їх на другий рівень адаптації;
 - повтор навчального матеріалу попередньої групи протягом першого кварталу;
 - інтенсивне використання музикотерапії;
 - проведення кожного дня індивідуальних занять із сенсорного виховання;
 - виховання страхів засобами малювання;
 - активне індивідуальне спілкування (емоційне, вербальне);
 - систематична (три рази на тиждень) театралізованої діяльності з метою релаксації;
 - проведення ігор-емпатій;
 - організація щотижня «емоційного дня» – дня спілкування, театру, ігор.
- Це день, вільний від організованих занять [30, с.24].

Педагогічна робота з дітьми. Основним методом роботи соціального педагога є спостереження за поведінкою дітей. Наприклад, на різних видах занять визначаємо, як дитина засвоїла програмовий зміст. Результати спостереження

визначаються за 3-бальною системою та фіксуються в таблиці (використовуємо програму Excel):

Аналіз дає можливість з'ясувати, який вид діяльності найбільш подобається дітям, який інформаційний матеріал легше засвоюється. На основі цього можна зробити відповідні діаграми та показати їх вихователям. А щоб побачити рівень розвитку кожної дитини, можна зробити таблицю «Карта психічного розвитку дитини». І в цьому допоможе комп'ютер. Наприклад, «Карта психічного розвитку Сергія Волонька». Плюсом відмічають позитивне ставлення дитини до процесу й адекватну поведінку, мінусом – негативні ставлення і поведінку.

У другому рядочку соціальний педагог в довільній формі фіксує свої спостереження за поведінкою дитини, особливо звертаючи увагу на її емоційний стан. Бажано відмічати також і дати спостережень, щоб визначити динаміку адаптаційного процесу [3].

Казки і легенди сприяють адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти, вихованню в дітей високих моральних якостей, збагачують знання та уявлення дітей про навколишній світ, виробляють добрий художній смак і розвивають мову. Виховний вплив творів цього епічного жанру посилюється доступністю художнього слова, його геніальною простотою.

Не можна переоцінити значення казок і легенд й у становленні дитячої особистості. Їх виховне й пізнавальне значення не раз визнавалося видатними педагогами.

На непересічну роль казок звернув увагу ще славетний Костянтин Ушинський. Він називав такі твори першими й блискучими спробами народної педагогіки. Науковець був переконаний, щоб «хто-небудь був спроможний змагатися цьому випадку з педагогічним генієм народу» [30, с.25].

У підручнику Ушинського «Рідне слово» народна творчість представлена різними фольклорними жанрами (приказками, примовками, скоромовками, загадками). Неабияку увагу автор приділив і народній казці, яку вважав

«недосяжно вище від усіх оповідань, написаних навмисне для дітей освіченою літературою» [23, с.16].

На визначальний вплив казки на культурний розвиток особистості дитини вказував і Антон Макаренко. У своїх лекціях про виховання дітей учений зауважував, що «культурне виховання дитини повинно починатись дуже рано, коли ще їй далеко до грамотності, коли вона тільки-но навчиться добре бачити, чути і ледве говорити. Гарно розказана казка - це вже початок культурного виховання... Найкращими казками для малят завжди будуть казки про тварин» [18, с.7].

Видатний педагог Василь Сухомлинський наголошував на тому, що *«казка, гра, фантазія - животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються в душі дитини під час враження казковими образами, активізують потік думок, що спонукають до активної діяльності мозку, пов'язують повнокровними нитками живі острівки мислення. Через казкові образи у свідомість дитини входить слово з його найточнішими відтінками, воно стає сферою духовного життя дитини, засобом вияву думок і почуттів, які пробуджуються казковими образами, дитина вчиться думати словами. Без казки - живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттям - неможливо уявити дитячого мислення і мови»* [21, с.10].

Вчений також визнавав, що *«завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, але й серцем. І не тільки пізнає, але й відкликається на події і явища навколишнього світу, виражає своє ставлення до добра і зла. З казки черпаються перші уявлення про справедливість та несправедливість»* [39, с.14].

Особливої ваги педагог надавав і укладанню казок самими дітьми, бо *«створення казок - не розвага, а засіб розумового й естетичного розвитку дітей»* [12, с.56]. Тож ідеї В.Сухомлинського залишаються актуальними й до сьогодні.

Українська казка, як народна, так і літературна, також є засобом гуманістичного виховання. Непересічність виховного впливу казок пояснюється їх

художніми засобами, які легко сприймаються, добре й надовго запам'ятовуються. На прикладах казкових героїв діти вчаться оцінювати дії свої та інших. Усі казки повчальні, утверджують певну моральну істину, розвивають мислення та творчу уяву дітей. Казкові сюжети побудовані на протиставлення та боротьбі добра і зла, неодмінного утвердження добрих начал, містять яскраві приклади гуманної та антигуманної поведінки, стосунків, які відбиваються у відповідних поняттях. Засуджуючи зло, переборюючи життєві труднощі, казки закликають до перетворення світу на засадах людяності й краси [23, с.19].

Казка - це своєрідний сплав реальності й уяви, життєвого досвіду і мрій народу. За допомогою казок дитині прищеплюються ввічливість, коректність у стосунках з людьми, працелюбність, любов до рідної землі. Вони широко використовуються у вихованні дітей, а це зумовлюється тим, що їх зміст викладений у цікавій формі. Існує чіткий поділ персонажів на добрих і поганих, сутність вчинків яких легко розуміється дітьми і дає змогу визначити моральні якості кожної дійової особи. Це полегшує правильну оцінку дітьми моральної цінності вчинку і дає змогу самостійно зробити висновки щодо правил культурної поведінки. Так, вивчаючи правила поведінки в гостях можна інсценізувати казку «Лисичка і журавель», проілюструвавши її прислів'ями:

Вміла готувати, та не вміла подавати.

Не роби комусь, що собі не мило.

На язиці медок, а на думку льодок.

Говорить прямо, а робить криво.

Український народ завжди цінував товаришування, надавав великого значення взаємодопомозі готовності відгукнутися на чиєсь прохання чи біду. Навчаючи дітей, як поводитися в колективі для вироблення в дошкільників товариськості, колективізму можна використати народні казки «Кіт, кріт, курочка та лисиця», «Цап та баран», «Волова хата».

К.Д.Ушинський писав, що виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах. Він не

раз наголошував на величезному значенні пам'яток народної творчості у вихованні та навчанні, на чільне місце серед них поставив народні казки «як перші й блискучі спроби» народної педагогіки.

«І я не думаю, - пише Ушинський, - щоб хто-небудь був спроможний змагатися в цьому випадку з педагогічним генієм народу... Я рішуче ставлю народну казку недосяжно вище від усіх оповідань, написаних... для дітей освіченою літературою» [30, с.24].

Казки багаті на дива, різноманітні перетворення, мають пригодницький сюжет. Позитивні герої уособлюють народний етичний та естетичний ідеали – працьовитість, доброту, розум, вірність, пам'ятливість, красу. У казках яскраво виявляються висока духовність людей, їхнє прагнення пізнати навколишній світ. В українському казковому епосі особливо виділяються казки про народних богатирів. Казкові герої – богатирі – це вимріяні, узагальнені образи кращих синів народу, які свою силу і розум віддають боротьбі за його інтереси. казкові богатирі мають фантастичне походження. Герої казок для підсилення їх ідеальних рис часто зображаються гіперболізовано. Народ ідеалізує своїх героїв, зображує їх незвичайними ще змалку. У відстоюванні правди, добра, гармонійних стосунків у природі й суспільстві головному героєві допомагають не тільки побратими, а й звірі, птахи, комахи, риби, стихії. Доброзичливе ставлення до природи оплачується сповна. Вона приходить людині на допомогу в найнебезпечнішу мить, довірливо відкриває свої сокровенні таємниці, дарує живу цілющу воду, молодильний напій. Ця казкова екологічна етика сьогодні особливо актуальна і з успіхом служить вихованню у наймолодших громадян країни бережливого ставлення до всього живого.

Світ дивовижного в цих казках створюють продумані і вдало дібрані слова, що завдяки своєму образному звучанню здаються живими. Інтонаційно казка будується вражаюче. Фантазія народу наділяє чудесною силою різноманітні предмети домашнього вжитку – сокиру, коцюбу, гребінець, золоте яйце, золотий міст.

У чародійницьких казках головним позитивними персонажами найчастіше виступають особи чоловічої статі. Козак Мамарига, Котигорошко, Іван-Побиван, Кирило-Кожум'яка. Проте зустрічаються і привабливі жіночі образи, в яких втілені ідеальні риси народу: працьовитість, чесність, вірність, скромність, вміння і готовність виконати найчорнішу роботу для загального добра та благополуччя. Страшними потворами зображаються в казках негативні персонажі – змії – людожери, кощі – смертоносці, злі відьми, Баба-Яка.

У казках певна моральна теза чи настанова постає не нав'язливо, а впливає з усієї художньої тканини твору. В цьому – особливість великого впливу народної фантастики на формування внутрішнього світу дитини.

Немає, сумніву, що казка через елементи ілюзорного і фантастичного відображення світу справляє глибоке емоційне враження на дитину та сприяє соціальній адаптації дітей до умов дошкільного навчального закладу. Логічна послідовність викладу, чітка побудова, влучність у вживанні фразеологізмів викликають неусвідомлене задоволення, сприяють засвоєнню традицій народно-поетичного мовлення. Лексика казок точно відповідає особливостям предметно-образного мислення дитини.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕМОЦІЙНУ АДАПТАЦІЮ ДІТЕЙ ДО УМОВ ЗДО

3.1. Найявний рівень емоційної адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО

Дослідження проводилось на базі Хмельницького закладу дошкільної освіти №1 «Капітошка» Хмельницької міської ради Хмельницької області. У дослідженні брали участь 20 дітей раннього віку.

Завдання дослідження полягало у визначенні рівня адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти. Спостереження за дітьми проводилося протягом перших 10 днів.

Цілеспрямованості спостережень та об'єктивності висновків сприятиме використання тестів контролю поведінки новачків. У малюнку Микити ми зустрілися із ситуацією, коли дитина замість реальної сім'ї малює якусь іншу сім'ю, у разі сім'ю грибів. Микита відчуває відкидання, фрустрацію, потреба у близьких емоційних контактах. Дитина зобразила у сімействі грибів близький контакт, тим самим розкриваючи почуття знедоленості.

Також дитина не зобразила на малюнку себе - один із симптомів психологічного дискомфорту дитини в сім'ї. Аналіз малюнка Данила Ч. Малюнки Микити О. та Данила Ч. схожі. Данило також не зобразив жодного члена сім'ї. Тобто Данило також висловив почуття знедоленості та нестачі теплих емоційних стосунків із членами сім'ї. Про це ж говорить сонечко, що виділяється на малюнку: дитині не вистачає «теплоти». Малюнок сім'ї «без сім'ї» - крик протесту дитини і сигнал лиха, що подається їм таким чином - SOS.

У процесі комплексного дослідження, виконаного вченими у різних державах, було видалено 3 фази адаптаційного процесу:

1. гостра фаза, яка супроводжується різномірними потрясіннями в соматичному стані і психічному статусі, що призводить до зниження ваги, частим респіраторним захворюванням, порушення сну, зниження апетиту, регресу в мовному розвитку (триває приблизно 1 місяць);

2. Латентна фаза характеризується адекватною поведінкою дитини, тобто всі зрушення зменшуються і реєструються тільки за окремими параметрами в перспективі уповільненого темпу розвитку, особливо психологічного, порівнюючи з середніми віковими нормами (триває 3-5 місяців);

3. фаза компенсації характеризується прискоренням темпу розвитку, у результаті хлопці, до кінця навчального року долають зазначену вище затримку темпів розвитку [22].

Розпізнають 3 ступені тяжкості проходження гострої фази адаптаційного періоду:

- Неважка адаптація - зрушення нормалізуються протягом 10-15 днів, малюк важчає, правильно проявляє себе в колективі, нездужає не більше звичайного;

- адаптація центральної тяжкості - зрушення нормалізуються протягом місяця, при цьому малюк на незначний проміжок часу втрачає у вазі, може настати хвороба тривалістю 5-7 днів, є показники психічного стресу;

- важка адаптація - триває від 2 до 6 місяців, дитина часто хворіє, втрачає вже наявні звички, може наступити як фізичне, так і психічне виснаження організму [23].

У результаті аналізу наукової літератури ми дійшли розуміння суспільної адаптації дошкільнят як процесу енергійного освоєння ними суспільного середовища, оволодіння формами поведінки, спрямованими на гармонізацію взаємин з оточуючими та особисте становлення у цьому середовищі. Педагогічна адаптація у дитячому віці сполучається зі зміною суспільної ситуації становлення, надходженням малюка до дошкільного закладу. Позитивний досвід адаптації

допомагає дошкільнику пристосуватися за межами початкової школи, у відкритому швидкозмінному соціумі, і дізнається прихильні посилання для подальшого розвитку особи.

1. Негативні враження.

Як правило, цей компонент зустрічається у кожного малюка, вперше адаптується до нових умов. Прояви різні: від ледве вловимих, до депресії. Малюк пригнічений і байдужий до всього: не вживає в їжу, не дає відповіді на запитання, не спить. Далі його поведінка швидко змінюється: кидається, з усіма конфліктує. Знову замикається. Ця реакція повторюється кілька разів на день. Нерідко діти висловлюють власні негативні враження хничем: від хникання до багаторазового. Хоча більш інформативний нападаподібний плач, що свідчить про те, хоча бери і тимчасово, у дитини всі негативні враження непередбачено відходять пов'язаним з тим, що їх відтісняють корисні. Дітям, які практично адаптовані до садочка, характерний «плач за фірму», яким дитина підтримує «початківців», що прийшли в категорію. Зазвичай найбільше з негативних вражень у дитини зберігається так зване хныканье, яким він вдосконалюватися викликати непокору при розлуці з опікунами.

2. Жах.

Знаходиться завжди з негативними почуттями. Немовля побоюється невідомої обстановки, зустрічі з невідомими людьми, нових педагогів, а головне, втратити опікунів. Страх - інформатор стресу, а напади його можна розцінювати як пусковий пристрій стресових реакцій.

3. Гнів.

У перспективі стресу у малюка спалахує гнів. Під час адаптації малюк поранений так, що приводом для гніву може працювати все. Гнів народжує агресію.

4. Корисні враження.

Зазвичай в перші дні адаптації вони не виникають зовсім або дещо виражені в ті моменти, коли дитини відволікає свіжість. Чим простіше адаптація, тим раніше з'являються позитивні враження: радість, усмішка, життєрадісний сміх.

5. Суспільні контакти.

Громадськість малюка - це благо для ефективного результату адаптаційного процесу. Вчена вважає поведження повнолітніх з дітьми коренем всього процесу звикання до дитячого садка [10]. Вона поділяє дітей за рівнем спілкування на 3 категорії:

- в 1 групі діти, у яких переважають негативні враження: відмова від повнолітнього, від контактів з ровесниками, щохвилини згадування найближчих;

- Друга категорія - хлопці з неміцним емоційним станом. Такий малюк дотримується за спідницю кінчиками пальців, побоюється втратити повнолітнього і невпинно веде за ним спостереження, можуть бути у відповідь на пропозиції повнолітнього, хоча контакт з однолітками відсутній. Малюк багаторазово зазнає потреби у розмові з повнолітніми і коли викладач перестає його підтримувати, переходить у першу категорію з тяжкою адаптацією;

- 3-тя категорія - енергійний контакт із повнолітніми. Дітки енергійно рухаються групою, працюють із іграшками, трапляється короткочасний контакт із ровесниками, ініціативна мова. Коли увага повнолітнього ослаблена, то дитина через 2-3 дні переходить до однієї групи. Цій дитині потрібна підтримка від усіх повнолітніх, щоб опанувати вміння спілкування. Коли дитина зможе створити необхідні контакти в групі, всі зрушення адаптаційного періоду вирушать на спад - це основний крок до закінчення всього процесу адаптації дитини.

6. Пізнавальна робота.

Існує безліч позитивних почуттів. У більшості випадків пізнавальна робота знижується і згасає в перспективі стресових реакцій. У 3 роки ця робота щільно пов'язана із забавою. Тому малюк, вперше прийшовши в перший сад, часто не захоплюється іграшками і не хоче виявляти інтерес ними, не хоче знайомитися з

ровесниками. Коли активність стресу буде малою, але незабаром відновиться пізнавальна робота.

7. Суспільні вміння.

Під впливом стресу хлопці зазвичай змінюються так, що втрачають багато умінь самообслуговування, які він давним-давно засвоїв і користувався будинки (саме є, одягатися-роздягатися, користуватися носовою хусткою). У міру адаптації малюка до умов санкціонованого колективу він «нагадує» забуті ним уміння і легко засвоює нові.

3.2. Технологія емоційної адаптації дошкільників засобами ігрової діяльності

Реалізація ігрових технік полегшить адаптацію дітей до нових соціальних умов, допоможе їм адекватно сприймати себе та інших дітей, опанувати конструктивні форми поведінки й основи комунікабельності.

У якому б віці дитина не прийшла вперше в дитячий садок, для неї це сильне стресове переживання, яке необхідно пом'якшити. Це неважко зрозуміти - адже ламається звичний стереотип життя, в якому дитина відчувала себе спокійно і впевнено, оскільки встигла до неї пристосуватися і вже приблизно знав, що за чим протягом дня буде і як це відбуватиметься. Другий надзвичайний психотравмуючий факт - розлука з матір'ю та іншими близькими дорослими, які дбали про дитину від народження. Це породжує відчуття тривоги, невпевненості, незахищеності, якого часто домішується почуття покинутості, кинутості. Слід зазначити, що у більшості випадків ні педагоги, ні батьки не усвідомлюють, наскільки відповідальний момент виходу дитини до дитячого садка, наскільки серйозні наслідки вона може мати. Дуже важливо, щоб батьки в цей період ставилися до дитини дуже дбайливо і уважно прагнули допомогти їй пережити цей важкий момент життя, а не завзято упиралися у своїх виховних планах, не

боролися з примхами. Характер адаптаційного періоду залежить також від попереднього досвіду малюка, тобто від наявності або відсутності тренування його нервової системи в пристосуванні до умов життя, що змінюються. Діти, які живуть у багатодітних сім'ях, у сім'ях із численними родичами, значно швидше звикають до нових умов, ніж діти, життя яких протікало в одноманітній обстановці, було обмежене невеликим колом дорослих.

Встановлено, що у ранньому віці адаптація відбувається довше та важче, часто супроводжується хворобами. Справа в тому, що в цей період інтенсивно фізично розвивається організм, дозрівають психічні процеси. А на етапі становлення діти найбільше схильні до коливань і навіть зривів. Нові умови і як реакція у відповідь нові форми поведінки вимагають певних зусиль і умінь з боку дитини.

Від того, наскільки малюк підготовлений у сім'ї до переходу до дитячого закладу, залежить і перебіг адаптаційного періоду (який може продовжуватись іноді й півроку, та його подальший розвиток). У адаптаційний період особливо важливо створити атмосферу доброзичливого взаємospілкування, що збагачує чуттєву сферу, забезпечити кожній дитині емоційний комфорт. Враховуючи, що в адаптаційний період дитини в ЗДО спілкування з дорослими та однолітками - необхідна умова емоційного та соціального розвитку, вихователі намагаються збагатити позитивний досвід спілкування дитини з оточуючими людьми, щоб дитина прагнула спілкування, гри, набувала гнучкості та пластичності у соціальній поведінці та розвитку "Адаптація дітей раннього віку до умов ЗДО" . Предметно – ігрова діяльність дітей розвивається приблизно за такими етапами: маніпуляція з предметами; окремі предметні дії та спостереження за діями інших; включення до сюжетно-рольових ігор. У процесі співробітництва з дорослими дитина опановує спочатку окремими діями з предметами, а надалі, при багаторазовій вправі в них під керівництвом дорослого, формується самостійна предметна діяльність. Опанування предметної діяльності сприяє розвитку

внеситуативно-мовленнєвої форми спілкування, освоєння спеціального досвіду довкілля.

Однак, у процесі адаптації можна назвати деякі закономірності.

По-перше, до 2-3 років дитина не відчуває потреби спілкування з однолітками, вона поки що не сформувалася. У цьому віці дорослий виступає для дитини як партнер з гри, зразок для наслідування та задовольняє потребу дитини у доброзичливій увазі та співпраці. Однолітки цього дати не можуть, оскільки самі потребують того ж. Тому нормальна дитина не може швидко адаптуватися до ЗДО, оскільки сильно прив'язана до матері, і її зникнення викликає бурхливий протест дитини, особливо якщо вона вразлива і емоційно чутлива. Діти 2-3 років відчувають страхи перед незнайомими людьми та новими ситуаціями спілкування, що якраз і виявляється повною мірою у ЗДО. Ці страхи - одна з причин утрудненої адаптації дитини до ЗДО. Нерідко страх нових людей і ситуацій в яслах призводить до того, що дитина стає більш збудливою, ранимою, уразливою, плаксивою, вона частіше хворіє, тому що стрес виснажує захисні сили організму. Таким чином, чим більш розвинений емоційний зв'язок із матір'ю, тим важче буде проходити адаптація. Але, з іншого боку, відсутність емоційного зв'язку з матір'ю може згубно позначитися на подальшому розвитку дитини. До процесу адаптації дитини може також додаться криза трьох років. Це період, коли малюк вперше відчуває себе як особистість і хоче, щоб це бачили інші. А дорослі цього не бачать або, принаймні, не бажають бачити, бо простіше, щоб було все, як раніше. Тому малюк весь на межі, відстоюючи перед нами свою особистість, і психіка його стає більш ранимою, ніж раніше, до впливу різних обставин навколишнього середовища, що негативно позначається на адаптації, про що свідчать видимі зміни в звичайній поведінці дитини.

У три роки малюку зазвичай вже подобається контактувати з людьми. Він може навіть сам вибирати привід для контакту. Комунікабельність дитини – це

позитивно для успішного результату адаптаційного процесу. Однак у перші дні перебування у дошкільному закладі в деяких малюків втрачається і це властивість. Такі діти замкнуті і нелюдимі, які постійно проводять лише в «гордій самоті». На зміну цієї «гордої безконтактності» приходять «компромісна контактність», що означає те, що дитина раптом сама стала виявляти ініціативу для вступу в контакт із дорослими людьми. Однак ця ініціатива уявна. Вона потрібна дитині тільки як вихід із становища і не спрямована на поліпшення спілкування з людьми, особливо з однолітками. У такий момент малюк зазвичай, плачучи, підбігає до виховательки, хапає її за руку, намагається тягнути до вхідних дверей і благає, щоб вона відвела його додому. Як тільки малюк зможе налагодити необхідні контакти в групі, всі зрушення адаптаційного періоду підуть на спад - і це буде важливим кроком до завершення всього процесу адаптації у дитини. Три роки пізнавальна діяльність тісно пов'язані з грою. Тому малюк, вперше прийшовши в дитячий садок, нерідко не цікавиться іграшками і не бажає цікавитися ними. Йому не хочеться знайомитися з однолітками, зрозуміти, що відбувається поруч із ним. Його пізнавальна діяльність загальмована. Але як тільки прокинеться інтерес до нового, активність стресу стане мінімальною і незабаром зникне назавсім. Під пресом стресу дитина зазвичай змінюється настільки, що може забути майже всі навички самообслуговування, які вже давно засвоїв і якими успішно користувався вдома. Його доводиться годувати з ложечки і вмивати, начебто немовля. Він «не вміє» одягатися, роздягатися та користуватися носовою хусткою. Не знає, коли треба дякувати. Однак у міру адаптації дитини до умов організованого колективу, він «згадає» раптом забуті ним навички, додатково легко засвоюючи нові. У деяких малюків на тлі стресу, при тяжкому ступені адаптації змінюється і мова, регресуючи. Словниковий запас малюка бідніє, і він на кілька сходинок ніби опускається раптом униз, при розмові вживаючи дитячі чи полегшені слова. Пропозиції стають односкладовими, причому складаються переважно з дієслів. При легкому ступені адаптації - мова або не змінюється зовсім, або описані зміни

стосуються її трохи. По тому, як діти пристосовуються до садочка, який ступінь тяжкості проходження гострої фази адаптаційного періоду, їх можна поділити на три основні групи. Перша група – діти, які реагують на зміну обстановки нервовим зривом, до цього ще додаються й застудні захворювання. Це найбільш несприятливий варіант. Але поступово все може залагодитись, і це багато в чому залежить від обстановки будинку. До другої групи потрапляють діти без нервових розладів – вони в дитячому садку «лише» починають часто хворіти. Ще б пак, відбувається «обмін» всілякими інфекціями. Подібне «щеплення» можуть витримати далеко не всі діти – у багатьох починаються неприємності. Нарешті, майже половина дітей становить найблагополучнішу групу - вони відвідують садок без особливих втрат, більш-менш з бажанням. Якщо минуло більше місяця, а дитина не звикла до дитячого садка, то треба замислитися і придивитися, що його турбує, чому він такий примхливий і дратівливий.

Звичайно, кожна дитина по-різному реагує на нову ситуацію, однак є й спільні риси. Завжди нелегко звикають до дитячого садка чи ясел єдині у ній діти, особливо надмірно опікувані, залежні від матері, звикли до виняткової уваги, невпевнені у собі. Найгірше почуваються у дошкільних закладах діти з флегматичним темпераментом. Вони не встигають за темпом життя дитсадка: не можуть швидко одягтися, зібратися на прогулянку, поїсти. А якщо вихователь не розуміє проблем такої дитини, то починає її ще більше підганяти, при цьому емоційний стрес діє таким чином, що дитина ще більше загальмовується, стає ще млявішою, байдужою.

Багато психологів, наприклад, А.І. Баркан, Б.С. Волкова, Н.В. Волкова пропонують певні показники, їх називають індикаторами, які дозволяють заздалегідь прогнозувати тяжкість адаптаційного періоду. Це дає можливість співробітникам дошкільної установи вчасно вжити відповідних заходів. Такими індикаторами є дані анамнезу, тобто історія розвитку дитини із зазначенням усіх перенесених нею захворювань та виражених відхилень розвитку. При цьому

особливо пильну увагу слід приділяти перинатальним факторам, тобто течією допологового, родового та післяпологового періодів. Крім цього велике прогностичне значення мають соціальні чинники ризику (склад сім'ї, характер та особливості сімейного виховання). Є величезна кількість достовірних даних, що підтверджують той факт, що діти другої та третьої груп здоров'я гірше адаптуються до нових умов життя, ніж практично здорові діти, що мають першу групу здоров'я. У зв'язку з цим необхідно враховувати, на які захворювання хворіла дитина до вступу до дитячого садка, як часто і скільки часу, в середньому, тривали ці захворювання.

Важливим показником, що дозволяє зробити правильний прогноз, є характер та ступінь тяжкості адаптації цієї дитини в минулому, наприклад, при вступі до ясла або під час будь-яких інших змін у житті дитини.

Для правильної побудови прогнозу слід враховувати, чи є у батьків алкогольна залежність, спадкові захворювання, чи токсикози вагітності у матері, родова травма у дитини, захворювання періоду новонародженості та перші три місяці життя.

2. Динаміка адаптації.

Пристосування організму до нових умов соціального існування, нового режиму супроводжується змінами поведінкових реакцій дитини, розладом сну, апетиту. Найбільш складна перебудова організму відбувається у початковий період адаптації, який може затягнутися і перейти до дезадаптації, що призведе до порушення здоров'я, поведінки, психіки дитини. Процес звикання дитини до дитячого садка досить тривалий і пов'язаний із значною напругою всіх фізіологічних систем дитячого організму. В одних дітей адаптація проходить легко, інші діти переносять кризу важкої адаптації, яка призводить до тривалих і тяжких захворювань. Вихователі, які працюють на групах раннього віку, намагаються допомогти дітям, полегшити та зробити цей процес адаптації більш безболісним. Адаптація може протікати як із переважанням функціональних

порушень центральної та вегетативної нервових систем (у вигляді відхилень у поведінці), так і з переважними проявами зниження резистентності (повторними гострими захворюваннями). Зустрічається також змішаний тип адаптації, який поєднує всі види порушень. Легка адаптація характеризується незначними відхиленнями у поведінці, відсутністю чи рідкісними гострими захворюваннями, які протікають без ускладнень. У цьому випадку дитина вливається в новий колектив безболісно (це відбувається приблизно протягом місяця), йому там комфортно, він не влаштовує скандалів, коли мама веде його до дитячого садка. Такі діти, як правило, хворіють нечасто, хоча в період адаптації "зриви" все ж таки можливі. При середньотяжкому перебігу відхилення в поведінці набувають вираженого характеру, але ще не вимагають серйозної медикаментозної корекції. Гострі інфекційні захворювання трапляються часто, але протікають без ускладнень. У середньому цей період триває до двох-трьох місяців. Найчастіше у цей час захворювань не уникнути. У важких випадках всі зміни поведінки вимагають серйозної медикаментозної корекції та спостереження у фахівців (педіатра, невролога, психоневролога). Часті респіраторні інфекції супроводжуються важкими ускладненнями і потребують імунокорегуючої підтримки. У цей період у дитини спостерігаються погіршення апетиту, аж до повної відмови від їжі, порушення сну та сечовипускання, в наявності - різкі перепади настрою, часті зриви та примхи. Крім того, малюк дуже часто хворіє (в даному випадку хвороба нерідко пов'язана з небажанням дитини йти в дитячий садок). Такі діти у колективі почуваються невпевнено, практично ні з ким не граються.

Бути батьками – це мистецтво. Однак якщо митцями народжуються, то батьками стають. Головне в цьому процесі - виявити чуйність, зрозуміти переживання своєї дитини, зуміти стати на її місце, особливо в критичні для неї періоди, одним з яких, безперечно, є період звикання дитини до дитячого закладу.

Перше, що мають уміти батьки, - бути спокійними у взаєминах з малюком, врівноваженими та доброзичливо налаштованими до дитячого садка та його вихователів. Дитині неодмінно передадуть ці почуття. Мама Маші, дуже невпевнена в собі жінка, яка перенесла психологічну травму, внаслідок якої вона часто кричить на дівчинку, їй не вистачає терпіння у вирішенні повсякденних конфліктів із дитиною. Оленка погано адаптується до дитячого садка, вередує, хворіє. Поліпшення відбулося, коли тато, більш врівноважений і спокійний, почав приводити дівчинку до дитячого садка. Ваш спосіб життя - сімейна атмосфера, установки, цінності та взаємини у сім'ї є головними чинниками у розвитку особистості дитини. Діти сприймають норми поведінки у суспільстві, засвоюючи такі у ній, з її прикладі вони вчаться взаємодії з людьми. Погана поведінка дитини найчастіше свідчить про те, що вона не відчувається захищеною.

Сім'я Надійки живе відокремлено, тут не буває гостей, батьки замкнуті та нетовариські. Надійка не буває на дитячих майданчиках, не бавиться з іншими дітьми. У дитсадку адаптується погано, з дітьми не спілкується, не їсть, завжди напружена. Великої праці варто було вихователям та психологам «розворушити» дівчинку, зробити її більш контактною. Особливо чутливі до сімейних проблем хлопчики. Розлади в сім'ї, а тим більше розлучення батьків погано позначаються на добробуті дітей. Діти стають тривожними, тривога проявляється у вигляді агресії та поганої поведінки, внаслідок чого і адаптація дитини до дитячого садка проходить насилу. Перш ніж йти в групу, організуйте для малюка екскурсію в садок. Прогуляйтеся на майданчиках. Розкажіть, як весело та цікаво хлопцям разом грати, читати книжки, малювати, ліпити, танцювати, співати. Зазвичай діти в садку із задоволенням спілкуються з гостями, тож скористайтеся цим. Зверніть увагу дитини на життєрадісний настрій дівчаток та хлопчиків. Добре, якщо садочок відвідує брат, сестра чи просто знайоме маля. Спілкування з ними позитивно позначиться на настрої майбутнього дитсадка. Достатньо направити розмову у потрібне русло.

2. Ніколи не говоріть погано про дитячий садок та вихователів при дитині. Крім того, малюки відчують настрій дорослих і відповідно ставляться до того чи іншого факту. Тому важлива психологічна підготовка до садка самих батьків. Спокійна, доброзичлива, впевнена поведінка мами просто потрібна. Не треба заглядати у вікна, підглядати з-за кута за малюком, що гуляє. Дитина повинна усвідомити, що батьки довіряють її життя вихователям, а отже, нічого боятися.

3. Малюк легше звикне до дитячого садка, якщо матиме елементарні навички самообслуговування. І це сенсі роль батьків безсумнівна. Самостійно їсти, правильно користуватися столовими приладами і серветками, одягатися і роздягатися (уміння одягати і знімати шкарпетки, колготки, кофтинку, шапочку, курточку, туфельки та чобітки без складних застібок), мити руки, ходити на горщик - ось те, чому дитина вдома. Елементарні навички та вміння дозволять йому комфортніше почуватися з незнайомими поки що людьми.

4. На час адаптації до садка відмовтеся від візитів гостей, проводьте час у спокійній та доброзичливій домашній обстановці. В даний період не варто починати відвідувати якісь гуртки, секції. В силах батьків захистити малюка від будь-якого стресу. Після садка прогуляйтеся, поцікавтеся проблемами дитини, порадійте її успіхам. Обов'язково приділіть увагу.

Зв'язки «батько - дитина» мають найважливіше значення усвідомлення чинників, визначальних розвиток дитини. Ставлення батьків до дитини, один до одного, режим і неспання, годування, ігри впливають на малюка, залишають сліди в його свідомості, що прокидається. Після завершення етапу дитинства батьки підтримують та схвалюють спроби самостійного пересування дитини. Спочатку це важкі, хвилюючі, не завжди вдалі для дитини дії, і емоційна підтримка йому просто необхідна.

Найголовніші досягнення у психічному розвитку на ранньому дитинстві пов'язані з освоєнням соціальних функцій та методів дій із предметами. Дорослий постає як суб'єкт ситуативно-ділового спілкування, співробітництва; як зразок

наслідування, керівник, контролер, і навіть як джерело емоційної підтримки. У цей період батьки повинні уважно придивлятися до того, якій руці - правій або лівій - воліє дитина при їжі, маніпулюванні предметами, малюванні, і делікатно пропонувати йому (але не змушувати!) користуватися правою рукою.

На 2-3 році життя з'являються нові види діяльності дитини – ігрова, продуктивна. Батьки можуть допомогти зародженню гри: підібрати іграшки та відповідні предмети, показати ігрові дії, виявити живий інтерес, участь; порадити, як можна ускладнити, урізноманітнити гру.

Стандартні рекомендації батькам

Чим можна допомогти дитині, щоб полегшити звикання? Необхідно з раннього віку тренувати у малюка адаптаційний механізм, готувати його до того, що одного разу йому доведеться змінювати поведінкову модель. Потрібно заздалегідь проконсультуватися у дільничного лікаря, наскільки важкою буде адаптація у дитини, і розпочинати підготовку.

- Утримайтеся від неvtішних висловлювань на адресу дитячого садка чи вихователів у присутності дитини. Усуньте, наскільки це можливо, фактори ризику, що збільшують ймовірність важкого періоду адаптації. Проводьте призначені лікарем оздоровчі заходи. У дитячий садок дитини направляйте, тільки якщо вона здорова. Під час кризи трьох років постарайтеся не починати відвідування дитячого садка.

- Не полінуйтеся заздалегідь дізнатися про розклад режиму дня в дитячому садочку, щоб заздалегідь забезпечити дитині таку ж. Обов'язково займайтеся процедурами, що гартують. Виберете дитячий садок за місцем проживання, щоб не возити далеко дитину і щоб вона могла там зустріти знайомих по дитячому майданчику хлопців. Заздалегідь познайомте дитину з вихователями та дітьми з дитячого садка, куди вона збирається піти.

- Створіть у дитини позитивні очікування від ще незнайомого йому дитячого садка. Розкажіть заздалегідь, як йому поводитися та замовляти з вихователями, як спілкуватися з дітьми у важких ситуаціях, що робити, якщо його б'ють чи кривдять, та інше. У жодному разі не лякайте малюка садком, не можна, щоб він вважав відвідування дитячого садка покаранням. Розкажіть коханому чаду, чому йому необхідно відвідувати дитячий садок, обов'язково зауваживши, що він уже досить дорослий для такої серйозної справи. Розкажіть йому про майбутню тимчасову розлуку, підготуйте, щоб потім це не стало шокуючою новиною .

- Розповісти дитині, що таке дитячий садок, навіщо туди ходять діти, чому ви хочете, щоб малюк пішов у дитячий садок. (наприклад: дитсадок - це такий гарний будинок, куди мами та тата приводять своїх дітей. Я хочу, щоб ти потоваришував з іншими дітьми та дорослими. У саду діти їдять, грають, гуляють. Вранці відведу тебе до дитсадка, а ввечері заберу. Ти мені розповіси, що в тебе було цікавого в садочку).

- Проходячи повз дитячий садок, з радістю нагадувати дитині, як їй пощастило - вона може ходити сюди. Розповідати рідним та знайомим у присутності малюка про свою удачу, що дитину прийняли до дитячого садка.

- Докладно розповідати дитині про режим дитячого садка: що, як і в якій послідовності вона робитиме. Запитувати у малюка, чи запам'ятав він, що робитиме в дитсадку після прогулянки, куди складатиме свої речі, хто йому допомагатиме роздягатися, а що він робитиме після обіду. Малюків лякає невідомість. Коли дитина бачить, що очікувана подія відбувається, як і було обіцяно, вона почувається впевненіше. Потрібно поговорити з дитиною про можливі труднощі, до кого вона може звернутися по допомогу. Наприклад: «Якщо ти захочеш пити, підійди до виховательки та скажи: «Я хочу пити», і Галина Миколаївна наллє тобі води». - Приготувати разом із дитиною «радісний пакет», складаючи туди недорогі речі, це можуть бути невеликі іграшки, які любить ваше маля. З цим буде простіше відправляти дитину до саду.

- Навчити малюка знайомитися з іншими дітьми, звертатися до них на ім'я, просити, а не забирати іграшки.

- Розробити разом із дитиною нескладну систему прощальних знаків уваги, і їй буде простіше відпустити вас.

Потрібно пам'ятати, що на звикання дитини до дитсадка може знадобитися до півроку. В цьому випадку потрібно розраховувати свої сили, можливості та плани. Краще, якщо на цей період сім'я матиме можливість підлаштуватися до особливостей адаптації свого малюка. У адаптаційному періоді емоційне благополуччя дітей раннього дошкільного віку загалом залежить розвитку його особистості й більшою мірою визначається його відносинами з однолітками і дорослими. У хвилини вечірнього часу, в індивідуальній роботі педагогії цікавляться, як дитина почувається вдома, у ній. Для цього використовують серію ігор, привабливість яких полягає у створенні умов для дотику із загальнолюдськими цінностями та емоційному комфорту. Вихователем проводяться ігри, спрямовані на зближення дітей один з одним: «Знайди друга», «Мій друже, хто ти?», «Давайте познайомимось», «Приходь до мене в гості, я пригощатиму». До циклу занять педагога з дітьми включені також ігри на пізнавальний розвиток, релаксаційні вправи, пальчикова та дихальна гімнастики, ігри з крупами, водою та піском.

Для підтримки та розвитку сприятливої атмосфери в адаптаційній групі, розвитку навичок соціальної поведінки та впевненості в собі педагоги використовують ритуали: урочисту зустріч дітей щопонеділка під назвою «Ранок радісних зустрічей», щоденно «Ранкове вітання» з включенням психокорекційних вправ («Л» «Долонь у долоню», «Я най-най»).

Створюючи у дитини позитивне ставлення до різних видів діяльності, розвиваючи різні вміння, що відповідають віковим можливостям, формуючи потребу у спілкуванні з дорослими та дітьми, забезпечуємо вирішення виховно-освітніх завдань вже в період звикання дитини до нових умов і тим самим прискорюємо та полегшуємо перебіг адаптаційного процесу. Працюючи за програмою, вихователі дитячого садка намагаються створити умови для охорони

та зміцнення здоров'я дітей. В результаті виконання цієї програми вихователі прагнуть того, щоб дитина впоралася з труднощами звикання до нового середовища дитячого садка на рівні легкої адаптації, і всіляко попереджають і не допускають проявів важкої адаптації. Для вихователів проводяться різні семінари, тренінги, де детально розглядаються різні ситуації та питання адаптації дітей раннього віку, а саме про те, що потрібно:

- любити дітей і ставитися до них як до своїх;
- пам'ятати про індивідуально-психологічні особливості розвитку кожної дитини;
- долучати дитину у доступній формі до соціальних та моральних норм;
- налагоджувати контакти з батьками дітей, які у дошкільний заклад;
- проводити консультації та розмови з батьками, знайомитись з режимом дня дитячого садка, з вимогами до дитини;
- за можливістю відвідувати сім'ю дитини, дізнаватися про звички та інтереси дітей;
- проводити батьківські збори до вступу дітей до дитячого садка.

Для того щоб процес звикання до дитячого садка не затягувався, у нашому дитячому садку дотримуються наступних умов:

1. Створення емоційно сприятливої атмосфери групи. Для того щоб сформувати у дитини позитивну установку, бажання йти в дитячий садок, вихователі створили в групі атмосферу тепла, затишку та доброзичливості. Меблі розмістили таким чином, щоб вони утворили маленькі «кімнатки», в яких діти відчували себе комфортно. Для задоволення потреб дітей рухів у групі створено спортивний куточок. Куточок оформлений так, щоб у дитини з'явилося бажання займатися ним. Діти раннього віку люблять грати із іграшками, побутовими предметами. У процесі гри вони набувають нових знань і навичок, пізнають навколишній світ, вчаться спілкуватися. Найбільш ефективним, інколи ж і єдиним методом корекційної роботи з дітьми раннього віку є ігрова терапія, що проводиться як в індивідуальній, так і груповій формі. Діти раннього віку люблять грати із іграшками, побутовими предметами. У процесі гри вони набувають нових

знань і навичок, пізнають навколишній світ, вчаться спілкуватися. адаптація дитина дитячий садок сім'я. Тому акцент у виборі ігор для дітей раннього віку ми робимо на сенсорні та моторні ігри. Сенсорні ігри дають дитині досвід роботи із найрізноманітнішими матеріалами: піском, глиною, папером. Вони сприяють розвитку сенсорної системи: зору, смаку, нюху, слуху, температурної чутливості.

Всі органи, дані нам природою, повинні працювати, а для цього їм потрібна "їжа". Сенсомоторний рівень є базовим подальшого розвитку вищих психічних функцій: сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, промови.

3.3 Результати дослідно-експериментальної роботи

Отже, в період адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов дитячого навчального закладу нами створювалися умови з використанням ігрової діяльності у навчально-виховному процесі, які сприяють забезпеченню їхнього емоційного й соціального досвіду, активізації соціальних контактів, зниженню рівня тривожності, агресивності й незахищеності, активізації пізнавальних процесів.

Про характер позитивних змін у результаті проведеної нами роботи свідчить той факт, що кількість дітей із високою і середньою адаптацією зросла на 9% і 15%, кількість вихованців з низькою і дуже низькою адаптацією зменшилася на 17% і 7% .

Таким чином, цілеспрямована робота з дітьми раннього віку у контексті проблеми адаптації до умов закладу дошкільної освіти засобами ігрової діяльності дала позитивні результати, тим самим підтвердилася гіпотеза дослідження про те, що процес адаптації дітей раннього віку буде успішніше за умов цілеспрямованої соціально-педагогічної діяльності з використанням ігор.

ВИСНОВКИ

В роботі розглянуто сутність процесу адаптації, його механізми та етапи; виявлено причини, що викликають труднощі адаптації до нових соціальних умов у дітей; визначено групи адаптації дітей до умов дошкільного навчального закладу; з'ясовано особливості соціально-педагогічної діяльності з адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти засобами ігрової діяльності..

Проаналізувавши різноманітну наукову літературу з проблеми дослідження, ми дійшли наступних висновків.

Сенсомоторний розвиток можливий лише за взаємодії дитини з дорослим, який навчає його бачити, відчувати, слухати і чути, тобто. сприймати навколишній предметний світ. Не менше задоволення дітям раннього віку приносить малювання. Воно подобається всім без винятку малюкам. Можливо, саме тому, поки батьки не здогадаються купити дитині фарби, перші мальовничі етюди їй доводиться виконувати підручними засобами – манною кашею на кухні або мильною піною у ванній кімнаті. Можна навчити дитину малювати мокрими долоньками або кремом для гоління, який наноситься на долоні. При проведенні занять враховується специфіка роботи з маленькими дітьми: дитина раннього віку не здатна самотійно заявити про свої проблеми, тому вони часто проявляються побічно через відставання в розвитку, примхливість, агресивність і т. інше. Це зумовлює необхідність активності із боку самого психолога щодо виявлення психологічних проблем в дітей віком, зокрема. та в період адаптації. Відсутність у дітей раннього віку рефлексії, з одного боку, полегшує, а з іншого – ускладнює діагностичну роботу та постановку загальної проблеми дитини. Корекційна робота, пов'язана з переживаннями дитини, здійснюється за принципом "тут і тепер" з акцентом на негайному закріпленні тих позитивних процесів, що виявляються під час корекційного процесу.

Виділяють групи дітей за характером пристосування до умов життя: діти із задовільною адаптацією; діти з частковою адаптацією; діти з нестійкою

адаптацією; діти з незадовільною адаптацією. Діти із задовільною адаптацією мають позитивний емоційний стан. Вони доброзичливо ставляться до ровесників і дорослих, виявляють бажання брати участь у діяльності; при цьому рівень включення в неї можна оцінити як «активний» та «активний вибірково»; вступають в ігрові взаємодії. Дітям з частковою адаптацією властивий нестійкий емоційний стан. У них негативні емоції проявляються в афективному стані плачу, що не переходить в істеріку. До групи з нестійкою адаптацією входять діти неврівноважені, збудливі, негативні емоції яких проявляються в таких афективних станах, як плач, гнів, агресія. Для дітей з незадовільною адаптацією характерне стійке негативне ставлення до оточуючого світу. Негативні емоції у них глибші, ззовні проявляються стримано (апатія, загальмованість). У поведінці таких дошкільників спостерігаються компенсаторні стереотипні дії (погойдування, погойдування в супроводі монотонного співу). Актуальним станом є апатія, негативне сприймання явищ життя.

Нами було досліджено емоційну адаптацію дітей до умов дошкільного навчального закладу. Спостереження за дітьми в період адаптації до умов навчально-виховного закладу показало, що 30% досліджуваних мають високий рівень адаптованості до умов ЗДО; 35% - середній; 25% - низький; 10% - дуже низький рівень адаптованості. Результати спостереження виявили необхідність проведення соціально-педагогічної роботи з дітьми щодо забезпечення безболісної адаптації дитини до умов дошкільного виховного закладу.

Ігрова діяльність відіграє важливу роль у адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти та становленні особистості дитини цього вікового періоду. Ігровій діяльності, як засобу навчання і виховання, надавали особливого значення класики педагогіки та сучасні науковці, які вказували на роль ігор у розвитку творчого мовлення дітей, розвитку сприймання, пам'яті, уяви, інтересів, почуттів, нахилів, здібностей, художнього смаку; показували її потенціал у пізнанні навколишнього світу й формуванні активного ставлення до життя, пробудження почуття любові до природи, рідної мови, народу, Батьківщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Артемова Л.В. Гра і виховання. *Дошкільне виховання*. 2015. №10. С.45-49.
2. Базовий компонент дошкільної освіти від 12 січня 2021 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення 21.01.2022)
3. Бех І.Д. Наукове розуміння особистості як основа ефективності виховного процесу. *Дошкільна педагогіка*. 2013. № 1. С.2-6.
4. Бурова А. Організація ігрової діяльності дошкільнят у світлі вимог Базової програми. *Дошкільне виховання*. 2018. №12. С.4-5
5. Волкова Н.П. Педагогіка Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с.
6. Вольнова Л., Дьоміна Г. Чинники виникнення та посилення проявів тривоги у дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія: Психологічні науки*. 2020. Вип. 9. С.32-45.
7. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
8. Григоренко Г. Раннє навчання дітей. *Дошкільне виховання*. 2013. №8. С.26-36.
9. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
10. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2011. С.71-74.
11. Єремєєва В. Дівчатка і хлопчики в дзеркалах півкуль. *Дитячий садок*. 2018. №4. С.9-10.
12. Єремєєва В. Емоційні порушення у дошкільному віці. *Дитячий садок*. 2016. №4. С.9-28.
13. Забродський М.М. Вікова психологія. Київ : МАУП, 1998. 92 с.

14. Задесенець М.П. Вікові особливості розвитку дітей і формування їх особистості. Київ : «Вища школа», 2004. 95 с.
15. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14/page](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14/page). (дата звернення 21.01.2022)
16. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій. Луцьк, 1997. 84 с.
17. Калюжна Є.М. Психологічні механізми особистісної тривожності у дошкільному віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія". Київ, 2018. 29 с.
18. Карпенко Н. Профілактика дитячих страхів. *Дошкільне виховання*. 2017. № 9. С.14-15.
19. Клецова Є, Лавренчук Л. Теоретико-метод. засади вивчення емоційних станів дітей 6-7 років. *Педагогічна Житомирищина*. 2017. №4. С.26-28.
20. Кобилянська А.В. Адаптація дітей до дитячого садка. *Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наукових праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка / За ред. С.Д.Максименка*. Київ, 2016. Т. IV. Ч. 4. С.200–208.
21. Ковалевська А.О. Методи дослідження страхів дітей дошкільного віку. *Проблеми сучасної психології*. 2018. №4. С.10-12
22. Коган І.М. Особливості адаптації дітей раннього віку до умов дитячого садка. *Актуальні проблеми психології. Екологічна психологія. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. акад. Максименка С.Д.* Київ : 2004. Т. 7. Вип. 2. С.65-72.
23. Козлюк О.А., Руденко Н.М. Особливості розвитку тривожності дошкільників у системі дитячо-батьківських взаємин. *Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 2017. С.131-145.
24. Колодійчук Т. Вплив сім'ї на розвиток тривожності дитини. *Дошкільне виховання*. 2016. № 1. С.68-69.

25. Комінко С. Кращі методи психодіагностики. Тернопіль : Карт-бланш, 2005. С.328-339.
26. Кондрацька Л.В. Вплив сімейних конфліктів на психічне здоров'я дитини. *Наука і освіта – Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України*. Одеса, 2016. №5. С.40-43.
27. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія»; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2015. 37 с.
28. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (у ранньому дитинстві): навч. посіб. Київ : Освіта, 2004. 255 с.
29. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність дітей дошкільного віку. Монографія. Київ : КМПУ ім. Б.Д.Грінченка, 2016. 112 с.
30. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції. Суми: ВТД Університетська книга, 2015. 384 с.
31. Кузь В.Г., Сивачук Н.П. Українські народні дитячі ігри. Київ : Науковий світ, 2003. 121 с.
32. Кулачківська С.Є. Я - дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку). Київ : Нора-прінт, 1996. 108 с.
33. Лаврентьєва Г. Адаптація дітей до дитячого садка. *Палітра педагога*. 2011. №4. С.11-13.
34. Ладивір С. Пізнавальний розвиток: пошук ефективних шляхів / С.Ладивір. *Дошкільне виховання*. 2013. №10. С.4–7.
35. Лашина О.П. Спілкуватися, щоб виховувати. *Дошкільна педагогіка*. 2016. №10. С.65-68.
36. Лашина О.П. Як допомогти дітям подолати фрустрацію. *Дошкільна педагогіка*. 2013. №10. С.65-78.
37. Лохвицька Л.В. Дошкільна освіта: історія і сьогодення: [довідник]. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 208 с.

Люблінська Г.О. Дитяча психологія: Посібник для студентів педагогічних інститутів. Київ : Вища школа. 2009. 355 с.

38. Марінушкіна О. Є. Порадник практичного психолога. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 236 с.

39. Мельничук І.В. Генеза емоційних особливостей у сучасних дітей. *Наука і освіта*. Одеса. 2017. № 5. С.42-44.

40. Олексюк В. Розвивальне предметно-ігрове середовище: Європейський досвід та новітні підходи. *Палітра педагога*. 2011. №4. С.11-13.

41. Омельченко Я. Психологічна допомога дітям з тривожними станами. Київ : *Дошкільне виховання*. 2015. №4. С.14-15.

42. Павелків Р. Дитяча психологія: навч. посіб. для самостійної роботи студента. Київ : Академвидав, 2011. 376 с.

43. Пасічник Л. Тривожна дитина. *Дошкільне виховання*. 2017. № 9. С.89-95.

44. Пасічніченко А.В. Особливості тривожності дітей дошкільного віку. *Вісник Харківського національного університету. Серія: Психологія*. 2018. №10. С.93-95.

45. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника - перспективи розвитку: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.

46. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.

47. Потапенко В.С. Шляхи емоційного розвитку дітей раннього віку. *Дошкільне виховання*. 2017. №8. С.9-14.

48. Приходько Ю.О. Генезис провідних ставлень дитини дошкільного віку як основа її особистісного розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія»; Український держ. педагогічний ун-т ім.М.П.Драго-манова. Київ, 1997. 45 с.

49. Приходько Ю.О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. Київ : Рад. школа, 1991. 126 с.

50. Прищепя Т. І. Психологічне здоров'я дошкільників. Харків : Вид. група «Основа». 2009. 240 с.
51. Провозюк Г.Г. Дитина - диво світу. Тернопіль : Мандрівець, 2019. 72 с.
52. Програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років «Оберіг» / наук. кер. А.М.Богущ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-6152897955085/list-231DF428B27> (дата звернення 21.01.2022)
53. Семенчук В.М. Емоційний розвиток дітей раннього віку в умовах ЗДО. *Дошкільне виховання*. 2017. №3. С.9-11.
54. Сергєєнкова О.П. Вікова психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
55. Сопрун І.П. До питання особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку. *Наука і освіта*. 2015. №3. С.60-62.
56. Ставицька С.О. Психолого-педагогічні умови подолання особистісної тривожності у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія". Київ, 2013. 28 с.
57. Степанова В.А. Прояв емоційності дітей дошкільного віку в малюнку. *Психолог у дитячому садку*. 2015. №5. С.15-16.
58. Сухарева Л.С. Піклуємось разом. Робота з батьками дошкільників. Харків : Основа: Тріада, 2017. 128 с.
59. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5-ти т. Т.3. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.
60. Токіна Л. Тривожна поведінка дітей - це крик про допомогу. *Психолог*. 2016. №5. С.84-87.
61. Удіна О.М. Виховання самостійності дошкільників: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2015. 25 с.
62. Фесюк С.Ю. На шляху до морального вибору дитини. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільстві*. Київ : Контекст, 2012. С.192-194.

63. Фрідман І. Чи бачимо ми дитину? *Наша дитина*. 2015. № 3. С.12-13.
64. Щербань П.М. Педагогіка почуттів: навчальний посібник. Київ, 2009. 47 с.
65. Юркевич В. Проблема розвитку емоційного інтелекту. *Вісник практичної психології*. 2019. №3. С.23-25
66. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції. Київ : Либідь, 2018. 253 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ТРЕНІНГ «АДАПТАЦІЯ ДИТИНИ ДО ДИТЯЧОГО САДКА»

Тренінг для батьків молодших груп

Мета: формувати спільні погляди вихователів та батьків на процес адаптації дітей, підвищувати батьківську компетентність; здійснювати ігрове моделювання емоційно значущих ситуацій спілкування батьків із дитиною. Використання ігрових вправ проєктивного характеру для збагачення

1. Вихователь-методист: Привітальне слово.
2. Виходить вихователь і читає слова:

Я бачу страх в малих очах твоїх,
 Страх залишитися без мами.
 Ми залишилися у двох.
 Тебе я ніжно обняла руками.
 Ти плачеш, котиться сльоза,
 і на щоці вологий слід лишає.
 Де мама?- ти питаєш - Де вона?
 Вона працює, тут її немає.
 Та ти не бійся: я люблю тебе.
 Тебе я у віконце виглядала.
 Все думала, чи ти до мене йдеш?
 І ти прийшов бо я тебе чекала.
 Ось ти мені довірливо всміхнувся.
 Ясніше сонце глянуло із неба.
 Та посмішка, як музика для мене.
 Ти зрозумів, що плакати не треба.
 Тож посміхайся, любий, і радій.

І сонечко сьогодні буде з нами.
 Ходімо гратися до гурту малюків,
 А ввечері по тебе прийде мама.

3. Практичний психолог. Добрий день, шановні батьки! Ми раді Вас вітати на нашій зустрічі, яка присвячена проблемі адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО.

Дитина іде до дитячого садка. Напевно, немає батьків, які б не хотіли, щоб цей етап пройшов легко, спокійно, щоб малюк з задоволенням і без криків відразу ж пішов до дитсадка. Але так буває досить рідко. Частіше діти перших кілька днів чи тижнів плачуть, не хочуть відпускати маму. І в цьому немає нічого незвичного. Для дитини початок відвідування ЗДО-це стрес. І наше з вами завдання пом'якшити його настільки, щоб він пройшов непомітно і без неприємних наслідків. Тому пропонуємо вам в цікавій формі попрацювати щоб адаптація дитини пройшла якомога легше і швидше. Сподіваємось питання, які ми розглянемо, допоможуть якнайкраще зрозуміти причини виникнення проблем під час адаптації у дітей раннього віку та знайти шляхи їх подолання.

Отже для початку нашої роботи давайте познайомимось.

4. Вправа «Знайомство»

Зараз кожен із вас передаючи квітку назве своє ім'я, ім'я своєї дитини, яка відвідує садок та види діяльності якими любить займатися дитина.

5. Вправа «Зроби сам...». Учасникам пропонується самостійно виконати завдання, яке написано на листочку. Приклади завдань: скласти фігурку оригамі, скласти кубик Рубика, намалювати автопортрет, розв'язати арифметичні задачі (складні та прості), зробити проект (креслення) водонапірної башти. Завдання можуть бути різними, головна вимога — частина з них повинна бути занадто складною, щоб учасники групи виявилися не готовими їх виконати без попередньої підготовки (навчання).

Час виконання — 10 хвилин.

Після цієї вправи обов'язково здійснити зворотний зв'язок:

- 1) легко чи складно було виконувати вправи;
- 2) що відчували;
- 3) що хотілося зробити;
- 4) чи потрібна була допомога?

Підвести батьків до висновку: складність виконання запропонованих вправ і більшість негативних емоцій були зумовлені елементарною невідповідністю дорослих до виконання певного виду діяльності та відсутністю теоретичних знань і практичних навичок.

Подібне відбувається і з дітьми, які вперше йдуть до дитячого садочка: підготовлена дитина буде відчувати менше труднощів, а процес адаптації буде більш легким.

То ж що таке адаптація?

6. Вправа «Адаптація — це...». Кожен учасник завершує запропоноване речення.
7. Міні-лекція (виклад теоретичного матеріалу).
8. **ВПРАВА «ПРОГНОЗУВАННЯ»**

Спрогнозувати адаптацію дитини до умов дошкільного навчального закладу допоможе наступна анкета.

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ

«Чи готова ваша дитина до вступу в ЗДО?»

1. Який настрій переважає в дитини за останній час удома?

- Бадьорий, урівноважений — 3 бали;
- нестійкий — 2 бали;
- пригнічений — 1 бал.

2. Як малюк засинає?

- Швидко, спокійно, за 10 хвилин — 3 бали;
- довго не засинає — 2 бали;
- неспокійно — 1 бал.

3. Чи використовуєте ви додатковий вплив при засинанні дитини (заколювання, читання казок, масаж, колискові тощо)?

- Так — 1 бал;
- ні — 3 бали.

4. Яка тривалість денного сну дитини?

- 2 години — 3 бали;
- 1 година — 1 бал.

5. Який апетит у вашої дитини?

- Гарний — 4 бали;
- вибірковий — 3 бали;
- нестійкий — 2 бали;
- поганий — 1 бал.

6. Як ставиться ваша дитина до висаджування на горщик?

- Позитивно — 3 бали;
- негативно — 1 бал.

7. Чи проситься ваша дитина на горщик?

- Так — 3 бали;
- ні, але буває суха — 2 бали;
- ні, ходить мокра — 1 бал.

8. Чи є у вашої дитини негативні звички?

- Смокче соску або палець, розгойдується або інше (вказати) — 1 бал;
- немає — 3 бали.

9. Чи цікавиться дитина іграшками, предметами вжитку?

- Так — 3 бали;
- іноді — 2 бали;
- ні — 1 бал.

10. Чи проявляє дитина інтерес до дій дорослих?

- Так — 3 бали;

- іноді — 2 бали;
- ні — 1 бал.

11. Як ваша дитина грається?

- Уміє гратися самостійно — 3 бали;
- не завжди — 2 бали;
- не грається сама — 1 бал.

11. Які взаємини в дитини з дорослими?

- Легко йде на контакт — 3 бали;
- вибірково — 2 бали;
- важко — 1 бал.

12. Які взаємини у вашого малюка з дітьми?

- Легко йде на контакт — 3 бали;
- вибірково — 2 бали;
- важко — 1 бал.

13. Як дитина ставиться до занять: уважна, посидюча, активна?

- Так — 3 бали;
- не завжди — 2 бали;
- ні — 1 бал.

14. Чи впевнена дитина у собі?

- Так — 3 бали;
- не завжди — 2 бали;
- ні — 1 бал.

15. Чи є в дитини досвід розлуки із близькими?

- Переносить розлуку легко — 3 бали;
- важко — 1 бал.

16. Чи є в дитини залежність від когось із дорослих?

- Так — 1 бал;
- ні — 3 бали.

Прогноз щодо адаптації:

- 55—40 балів — дитина готова до вступу в ЗДО адаптація найімовірніше буде легкою і недовгою в часі. ;
- 39—24 бали — умовно готова адаптація протікатиме від 20 до 40 днів;
- 23—16 балів — неготова адаптація протікатиме у важкій формі, тривало (до 3-х місяців), з невротичними проявами..

ВПРАВА: «МІНІ-ДИСКУСІЯ»

А зараз пропонуємо вам міні-дискусію про те як полегшити адаптацію дитини, та поміркувати і дати відповідь на запитання.

Запитання:

1. Чим саме батьки можуть полегшити адаптацію дітей до умов перебування в ЗДО?
2. Чим саме вихователі можуть полегшити адаптацію дітей до умов перебування в ЗДО?

(обмін думками членів семінару)

Головною умовою успішної адаптації дитини до дитячого садка є єдність вимог до дитини в сім'ї та дитячого садка. Правильна поведінка батьків та педагогів дуже важлива. Тому візьміть до уваги такі рекомендації:

- § дитині потрібно говорити, що вона вже доросла;
- § не залишати дитину на цілий день у групі;
- § гуляти на майданчику після відвідування садка;
- § давати із собою улюблені іграшки;
- § повідомляти вихователя про особливі звички дитини;
- § придумати ритуал «прощання» й обіграти його вдома;
- § зустрічати дитину з посмішкою;
- § розповідати якомога більше позитивного про садок;
- § підтримувати самостійність дитини вдома.

ВПРАВА «ФОРМИ ПОКАРАННЯ»

Є багато ситуацій, коли вихователі змушені встановлювати певні обмеження у поведінці своїм вихованцям. Давайте спільно спробуємо встановити форми покарання на негативну поведінку дітей. Прокоментуйте та наведіть приклади, які форми покарання можна застосовувати вихователеві у ЗДО, а які категорично заборонено, які ви застосовуєте вдома.

Форми покарання:

§ «фізичне покарання»(взяти за руку чи плече, якщо це загрожує життю іншої дитини);

§ «ізоляція» (посадити на «винуватий» стілець);

§ «покарання словом»;

§ «позбавлення приємного».

Після обговорення визначаються переваги й недоліки того чи іншого рішення, наголосивши на тому, що мета будь-якого покарання – навчити дитину чинити правильно під дією власного внутрішнього контролю.

Практичний психолог : ще хочу вам запропонувати вправу, яку ми виконуємо разом з дітками щоразу, коли вони засмучуються і плачуть.

Вправа «Скажи навпаки» спрямована на формування у батьків навички позитивних висловлювань з дітьми. Кожному дорослому необхідно запропонувати позитивні відповіді на негативні висловлювання дітей стосовно дитячого закладу. Приклади негативних висловлювань: «я не хочу йти до дитячого садка»; «у садочку погано»; «зі мною ніхто не хоче товаришувати»; «я не буду спати у садочку»; «не хочу їсти у садочку»; «у садочку нецікаві іграшки». Час виконання — 5–7 хвилин.

Самомасаж позитивно впливає на організм. Навчання найпростіших прийомів відбувається у грі. На вашій долоні з'являється кулька. Разом ви уважно розглядаєте її. Виявляється, що вона схожа на їжачка. Акуратно кладете кульку на долоню дитини, прокочуєте «їжачка» по кожному пальчику,

починаючи з великого пальця провідної руки, і трохи довше затримується на подушечці кожного пальчика. Погладжування слід виконувати в напрямі від периферії до центра. Дії супроводжуємо віршами:

Дай долонечку, моє сонечко, Я
погладжу тебе по долонечці.

Ходить-бродить, вздовж доріжок

Весь в колючках їжачок,

Ягідки шука й грибочки

Для маленьких діточок.

Самомасаж кисті розвиває мускулатуру пальців рук, рефлексорно стимулює відповідні зони кори головного мозку, дає змогу нормалізувати стан нервової системи, має не лиш заспокійливий, а й загальнооздоровчий ефект.

Вправа «Дихаємо животиком» стабілізує психо-емоційний стан.

Зазвичай цю вправу виконують лежачи. Так ми робимо з дітьми. Покладіть долоню на живіт і відчуйте, як живіт піднімається, коли ми робимо вдих, і опускається, коли ми робимо видих.

Бегемотики на траві лежали,

Глибоко повітрям вдихали.

Животик піднімається (вдих).

Животик опускається (видих),

Сіли бегемотики,

Торкнулися животиків

Животик піднімається(вдих).

Животик опускається.(видих).

Роботу діафрагми дитина має сприймати і візуально, і тактильно. Покладемо на живіт іграшку, наприклад рибку, і подивимося, як вона піднімається, коли ми робимо вдих, і опускається, коли ми робимо видих:

Рибка на хвилях розважається,

То вгору (вдих), То
вниз (видих)
Весело гойдається.

Черевний подих - антистресовий, він сприяє зменшенню тривоги, збудження, спалахів негативних емоцій, підвищує тонус блукаючого нерва (основної ланки парасимпатичної нервової системи),сприяє загальному розслабленню. Спрацьовує універсальний захисний механізм, закладений природою у нашій нервовій системі: уповільнення ритму різних фізіологічних і психічних процесів сприяє досягненню спокійного і врівноваженого стану. Таке дихання дасть дитині змогу швидше заснути після чисельних яскравих вражень, пережитих протягом дня.

Гра «Що нам підкажуть пальчики»

Дитина освоює навколишній світ за допомогою органів чуття. Зокрема через тактильне сприйняття, чутливість рук. У коробочці ви знайдете природні матеріали – шишки, камінчики, каштани, жолуді, горіхи. Тепер спробуйте заплющити очі і за допомогою тактильних відчутті зрозуміти який предмет у вас в руках. Опишіть їх. Під час цієї гри розвивається чутливість рук, активізується увага. До того ж рухливість пальців рук тісно пов'язана з розвитком мови. Завдяки цій грі , дитина відчуває нові переживання, враження, відчуття.

Гра «Малюнки на піску»

Згадаємо одну з найулюбленіших ігор-занять з нашого дитинства. Коли на вулиці ставало тепло, дівчата збиралася в пісочниці. А ми створимо пісочницю з «білим піском» з манкою. По ньому пробіжить стадо коней, пострибає зайчик, потопають слоники, покрапає дощик. На цьому пісочку з'явиться малюнок, а який саме підкаже дитина. Пісок допомагає розслабитись, зняти емоційне напруження.

ВПРАВА —КУЛЯ МРІЙ

Ми всі любимо мріяти, незважаючи ні на що, і всі ми хочемо, щоб наші мрії здійснювалися (психолог розкидає різнокольорові кульки). Піймайте кожен свою кульку мрії та допишіть свою мрію на ній: «Я бачу свою дитину такою...»
Давайте об'єднаємо всі кульки мрій в один великий оберемок, нехай всі бажання здійсняться.